

Univerzita Hradec Králové
Filozofická fakulta

Bakalářská práce

2016

Kateřina Novotná

Univerzita Hradec Králové
Filozofická fakulta
Katedra sociologie

Transnacionální vazby zahraničních studentů VŠ na svou domovinu
Bakalářská práce

Autor: Kateřina Novotná
Studijní program: B6703
Obor: Sociologie obecná a empirická
Forma studia: Prezenční
Vedoucí práce: Mgr. Petr Vašát, Ph.D.

Hradec Králové, 2016

Zadání bakalářské práce

Autor: Kateřina Novotná

Studium: F13477

Studijní program: B6703 Sociologie

Studijní obor: Sociologie obecná a empirická

Název bakalářské práce: **Transnacionální vazby zahraničních studentů VŠ na svou domovinu**

Název bakalářské práce AJ: The Transnational Networks of Foreign University Students

Cíl, metody, literatura, předpoklady:

Tématem bakalářské práce budou transnacionální vazby cizinců žijících v lokálních podmínkách České republiky. S rostoucí měrou migrace a všudypřítomnou globalizací narůstá i potřeba se teoreticky věnovat vztahům a migraci celkově. Cílem práce bude zkoumat povahu transnacionálních sítí v lokálním kontextu Hradce Králové. Hradec Králové je cílovou destinací mnoha studentů ze zahraničí díky Lékařské a Farmaceutické fakultě Univerzity Karlovy, ale i díky Univerzitě Hradec Králové. Konkrétně se práce zaměří na zodpovězení tří výzkumných otázek: (1) Jakou povahu mají sociální vazby těchto studentů? (2) Do jaké míry navazují studenti vztahy se členy majoritní společnosti? (3) Jak se v souvislosti se sociálními vazbami mění jejich percepce domova? K zodpovězení těchto výzkumných otázek práce využije analýzu sociálních sítí doplněnou o semi-strukturované rozhovory. Respondenty budou studenti vysokých škol v Hradci Králové. Teoreticky a konceptuálně práce čerpá ze sociologie domova, sociologie migrace a současných přístupů k transnacionalismu.

Disman, M. 2011. Jak se vyrábí sociologická znalost. Praha: Karolinum. Domínguez, S. I. Maya-Jariego. 2008. "Acculturation of Host Individuals: Immigrants and Personal Networks." *American Journal of Community Psychology* 42 (3): 309-327. Hamar, Eleonóra a Szaló, Csaba. 2007. "Osm migrujících žen a jejich transnacionální sdílený svět." *Sociologický časopis* 43, 1, 69-88. Hannerz, Ulf. 1996. *Transnational Connections*. London: Routledge. Henig, D. *Islám(y) a transnacionální praxe: Antropologická analýza islámských sociálních sítí v České republice*. Plzeň, 2007. Diplomová práce. Západočeská univerzita v Plzni, Fakulta filozofická, Katedra antropologie. Tilly, Charles. 2007. "Trust Networks in Transnational Migration." *Sociological Forum* 22, 1, 3-24. Vašát, Petr a Bernard, Josef. 2015. "Formování komunit, nebo sociální integrace? Analýza personálních sítí ukrajinských imigrantů v Plzni." *Sociologický časopis* 51, 2, 199-225.

Garantující pracoviště: Katedra sociologie,
Filozofická fakulta

Vedoucí práce: Mgr. Petr Vašát, Ph.D.

Oponent: PhDr. Miroslav Joukl, Ph.D.

Datum zadání závěrečné práce: 31.3.2016

Prohlášení

Prohlašuji, že jsem tuto bakalářskou práci vypracovala pod vedením Mgr. Petra Vašáta, Ph.D. samostatně a uvedla jsem všechny použité prameny a literaturu.

V Hradci Králové dne 12. 5. 2015

Anotace

NOVOTNÁ, KATEŘINA. 2016. *Transnacionální vazby zahraničních studentů VŠ na svou domovinu*. Hradec Králové: Filozofická fakulta, Univerzita Hradec Králové. 50 pp. Bakalářská práce.

Tématem bakalářské práce jsou transnacionální vazby cizinců žijících v lokálních podmínkách České republiky. S rostoucí měrou migrace a všudypřítomnou globalizací narůstá i potřeba se teoreticky věnovat vztahům a migraci celkově. Cílem práce je zkoumat povahu transnacionálních sítí v lokálním kontextu Hradce Králové. Hradec Králové je cílovou destinací mnoha studentů ze zahraničí díky Lékařské a Farmaceutické fakultě Univerzity Karlovy, ale i díky Univerzitě Hradec Králové. Konkrétně se práce zaměřuje na zodpovězení tří výzkumných otázek: (1) Jakou povahu mají sociální vazby těchto studentů? (2) Do jaké míry navazují studenti vztahy se členy majoritní společnosti? (3) Jak se v souvislosti se sociálními vazbami mění jejich percepce domova? K zodpovězení těchto výzkumných otázek práce využívá analýzu sociálních sítí doplněnou o semi-strukturované rozhovory. Respondenty jsou zahraniční studenti Univerzity Hradce Králové. Teoreticky a konceptuálně práce čerpá ze sociologie domova, sociologie migrace a současných přístupů k transnacionalismu.

Klíčová slova: transnacionalismus, migrace, domov, transnacionální vazby.

Preface

NOVOTNA, KATERINA. 2016. *The Transnational Networks of Foreign University Students*. Hradec Králové: Faculty of Arts, University of Hradec Králové. 50 pp. Bachelor Degree Thesis.

The main topics of this bachelor thesis are transnational connections of foreign students staying in the Czech Republic. Due to the increasing migration and omnipresent globalization, the study of social relations and migration becomes more and more relevant. The goal of the thesis is to study the character of transnational networks in the local context of Hradec Králové. Hradec Králové is the important destination of many students from abroad because of the Faculty of Medicine and the Faculty of Pharmacy of the Charles University located in this city and also the University of Hradec Králové is here. The thesis aims to answer three research questions: (1) What is the character of the social connections of these students? (2) To which extent do the students build relationships with members of majority society? (3) How is their perception of home being changer in the context of social connections? The thesis answers these research questions by using social networks analysis (SNA) supplemented by semi-structured interviews. The respondents are the foreign students of the University of Hradec Králové. The thesis is theoretically and conceptually based on the sociology of home, the sociology of migration and the current approaches to transnationalism.

Key words: transnationalism, migration, home, transnational connections.

Poděkování

Na tomto místě bych ráda poděkovala svému vedoucímu práce Mgr. Petru Vašátovi, Ph.D. za jeho odborné vedení práce a cenné rady. Zároveň bych také chtěla poděkovat všem studentům, kteří se zúčastnili mého výzkumu.

Obsah

1. Úvod	1
2. Teoreticko-konceptuální aparát	4
2.1. Teorie migrace	4
2.2. Koncept transnacionalismu	7
2.3. Sociální sítě a migrace	11
2.4. Domov a migrace	13
3. Metodologie	16
3.1. Cíl práce a výzkumné otázky	16
3.2. Způsob konstrukce vzorku a jeho parametry	17
3.3. Metody sběru dat	18
3.3.1. Strukturovaný diář	19
3.3.1. Semi-strukturovaný rozhovor	19
3.4. Etika výzkumu a způsob analýzy dat	20
4. Empirická část	22
4.1. Deskripce získaných dat	22
4.1.1. Respondent A	22
4.1.2. Respondent D	23
4.1.3. Respondent I	24
4.1.4. Respondent K	25
4.1.5. Respondent M	26
4.1.6. Respondent V	27
4.2. Výsledky	29
4.2.1. Celková charakteristika kontaktů	29
4.2.2. Jazykové kurzy	31
4.2.3. Udržování multikulturních vztahů	32
4.2.4. Vztahy s Čechy	33
4.2.5. Vazby na zemi svého původu	36
4.2.6. Percepce domova	39
4.2.7. Kde mají svůj domov	40
4.2.8. Nejbližší kontakty	42
4.3. Shrnutí poznatků	43
5. Kritická diskuse	45
6. Závěr	46
7. Seznam použité literatury	48

8. Přílohy	1
Příloha 1: Strukturovaný diář	1
Příloha 2: Kódování deníku	2
Příloha 3: Scénář rozhovoru	3
Příloha 4: Transkripce rozhovoru	4
Příloha 5: Dopis/inzerát	8
Příloha 6: Strom kódů MAXQDA.....	9

1. Úvod

Proces globalizace se může na jednu stranu zdát jako neviditelný, avšak jeho přímé důsledky jsou přítomny všude kolem nás. Ať už se jedná o mezinárodní poskytovatele mobilní sítě, nebo výrobní linky využívající zdrojů z půlky světa. Stručně řečeno, bez globalizace by byl náš svět diametrálně odlišný.

Jedním z takových přímých projevů globalizace je migrace a z ní plynoucí transnacionalismus. V dřívějších výzkumech zaměřených na studium migrace a následnou integraci člověka do hostitelské společnosti se předpokládalo, že vztahy jedince k místu původu zanikají. Jenže tato premisa je dnes už překonána. Dnes je mnohem jednodušší udržovat tyto vazby na domovinu hlavně díky obrovskému rozmachu levného cestování a urychlení komunikačních technologií. Specifickou formou komunikace, která zaznamenala obrovský boom ve třetím tisíciletí, jsou sociální sítě.

Již v průběhu celého studia na Filozofické fakultě mne zajímaly minoritní či marginalizované skupiny obyvatelstva. Mé projekty a referáty se z velké části zaměřovaly tímto směrem. Není moc velkým překvapením, když podobným směrem pokračuji i co se bakalářské práce týče.

Velkou inspirací tak pro mne byly diplomová práce *Islám(y) a transnacionální praxe* Davida Heniga [2007a] a zároveň studie *Formování komunit, nebo sociální integrace* Petra Vašáta a Josefa Bernarda [2015]. Na jejichž základě jsem se rozhodla své bádání zaměřit na sociální vazby cizinců. Stěžejní literaturou pro mě byla kniha *Transnacionální migrace: proměny identit, hranic a vědění o nich* [2007], jejímž autorem je Csaba Szaló, a dvě přehledové studie Davida Heniga *Migrace a Transnacionalismus* [2007b; 2007c].

Tématem předkládané bakalářské práce jsou transnacionální vazby zahraničních studentů žijících v lokálních podmínkách České republiky. V rámci tohoto tématu je mým cílem zkoumat povahu těchto transnacionálních sítí v lokálním kontextu Hradce Králové. Teoreticky a konceptuálně práce čerpá ze sociologie domova, sociologie migrace a současných přístupů k transnacionalismu. Práce si zavdává úkol zodpovědět následující výzkumné otázky:

- (1) Jakou povahu mají sociální vazby těchto studentů?
- (2) Do jaké míry navazují studenti vztahy se členy majoritní společnosti?

(3) Jak se v souvislosti se sociálními vazbami mění jejich percepce domova?

Předkládaná práce je pro přehlednost rozdělena do několika částí. První kapitola nese název Teoreticko-konceptuální aparát. V této kapitole se zabývám čtyřmi stěžejními tématy, která jsou pro porozumění této bakalářské práci esenciální. Jedná se o migraci, transnacionalismus, sociální sítě a domov. V souvislosti s každým tématem uvádím stručnou definici, kterou využívám během vypracování práce, a některé teoretické přístupy či výzkumy, které mě během pročitání literatury zaujaly nebo byly přínosné pro mé vlastní uvažování. Je nutné zmínit, že tato práce čerpá nejen ze sociologických přístupů, ale částečně i ze sociální a kulturní antropologie.

V následující kapitole s názvem Metodologie uvádím shrnutí veškerých postupů při přípravě výzkumu, výběru respondentů, následného sběru a zpracování dat a jejich interpretaci. Pro získání dat od respondentů jsem využila strukturovaný diář a semi-strukturovaný rozhovor. Ke zpracování těchto dat jsem použila počítačové programy MAXQDA, SPSS a tabulkový procesor. Zároveň tato kapitola obsahuje i přehlednou tabulku s výčtem všech respondentů a jejich základní charakteristikou, která samozřejmě neporušuje zásady o anonymitě.

Předchozí kapitoly by se daly primárně charakterizovat jako teoretické. Ale následující část práce již obsahuje empirické poznatky a příhodně nese název Empirická část. Tuto kapitolu jsem pro přehlednost rozdělila do tří celků. V prvním oddíle s názvem Deskripce dat velmi stručně shrnuji informace, které jsem získala od jednotlivých dotazovaných studentů prostřednictvím strukturovaného diáře a semi-strukturovaného rozhovoru.

Následující oddíl kapitoly Empirická část nese název Výsledky. Zde jsou shrnuta témata, která vyplývají z výpovědí respondentů a jejich diářů. Primárně jsem se zaměřila na témata, která výhradně souvisí s výzkumnými otázkami. Nicméně později jsem objevila další velmi zajímavá fakta, která rozhodně stojí za zmínku. Poslední krátký oddíl nese název Shrnutí poznatků. V této podkapitole se zaměřuji na shrnutí všech výsledků.

Bakalářská práce je uzavřena kapitolami Kritická diskuse, Závěr a Seznam použité literatury. V kapitole Kritická diskuse bakalářskou práci hodnotím ze svého pohledu. V Závěru uvádím konkrétní odpovědi na prvotně vymezené výzkumné otázky. Jako poslední jsou uvedeny Přílohy, které obsahují plné znění strukturovaného diáře a

jeho kódovník, scénář semi-strukturovaného rozhovoru, strom kódů z MAXQDA, zveřejněný inzerát a ukázkou transkripce jednoho z rozhovorů. Všechny dokumenty v přílohách jsou z vlastních zdrojů a zpracovány mnou.

2. Teoreticko-konceptuální aparát

2.1. Teorie migrace

Migrace je fenomén, který je ve větší míře spojován až s moderní společností, avšak migrace je stará jako lidstvo samo. Sociální vědy se zabývají studiem migrace již více než celé jedno století [Henig 2007b: 35]. Tento pojem pochází z latinského slova *migratio*, který v překladu značí přestěhování. Migrace dle Velkého sociologického slovníku je „prostorové přemísťování osob přes libovolné hranice (zpravidla administrativní), spojené se změnou místa bydliště na dobu kratší či delší, případně natrvalo“ [Velký sociologický slovník 1996: 627].

Fenomén migrace je ve své podstatě interdisciplinární; nejvíce se jím ale zabývají sociologové, ekonomové, sociální antropologové, etnologové, ale i sociální geografové, demografové, historici, psychologové, politologové a urbanisté. Proto je prakticky nemožné vytvořit jednu obecnou teorii migrace, která zahrne tak širokou komplexitu daného problému [Drbohlav, Uherek 2007: 126-127].

V pojetí migrace jsou výrazné typové a měřítkové diference. Podle filosofie a metodického přístupu se teorie a koncepty dělí na mikro a makro-úrovně. V rámci mikro úrovně se badatelé primárně zajímají o jednotlivce, rodiny nebo domácnosti a jejich chování související s problematikou migrace. Toto pojetí využívá kvalitativní analýzy a idiografický přístup. Naopak perspektiva makro-úrovně zdůrazňuje ekonomické, sociální nebo politické okolnosti, které utvářejí kontextuální rámec migrace. Tento směr využívá spíše kvantitativní metody. Oba přístupy se navzájem doplňují; nelze zkoumat jedno bez druhého [Drbohlav, Uherek 2007: 126-127].

Sociologie se z větší části věnuje studiu migrace z té mikroúrovňové perspektivy. Výzkumníci se zabývají motivy zkoumaných jednotek k migraci a jejími dopady na samotné struktury obyvatelstva a další dílčí aspekty sociálního života. Sociální a kulturní antropologie se zabývá studiem migrace z pohledu jejího vlivu na životní styl a na kontinuitu nebo zánik tradic. Dále se zajímá o vliv příbuzenských vztahů naopak na migraci [Velký sociologický slovník 1996: 627]. Migrací se zabývá například i sociologie politiky, domova a mnoho dalších dílčích oborů sociologie.

Kromě mikro a mikroúrovňové perspektivy existuje několik dalších přístupů ke studiu migrace. Jedná se zejména o studium *push-pull* faktorů; push faktory vytlačují jedince z domovské země, a naopak pull faktory ho přitahují do země nové. Dále se

jedná o *teorie sítí*. Tento přístup vytvořila a aplikovala Manchesterská škola. Sociální vazby jsou v tomto případě stěžejními aspekty při rozhodování, zda migrovat nebo ne. Zároveň jsou tyto vazby jakýmsi záchranným bodem. Dalšími možnými přístupy jsou jmenovitě *teorie dvojího trhu*, *teorie světového systému*, *neoklasická ekonomie*, *nová ekonomie migrace a institucionální teorie* [Henig 2007b: 37-38].

Sociální vědy se migrací zabývají z mnoha různých úhlů pohledu. Mezinárodní organizace pro migraci (IOM¹) uvádí výčet perspektiv, z nichž může být migrace zkoumána. Vždy záleží, na který aspekt migrace je kladen nejvýraznější důraz. Mohu zde jmenovat tyto perspektivy:

- Pracovní migrace;
- Sjednocování rodin;
- Migrace a bezpečnost;
- Nelegální migrace;
- Práva migrantů;
- Zdraví a migrace;
- Integrate;
- Migrace a rozvojová studia [Henig 2007b: 36].

Fenomén migrace lze charakterizovat skrze mnoho dalších kritérií. Tato typologizace je nezbytná k úplnému porozumění. Někteří autoři pracují s vlastními kritérii, avšak Henig typologii migrace zobecnil do několika hlavních bodů.

Prvním takovým kritériem je *lokalizace*. Na jejím základě se migrace vymezuje primárně na mezinárodní a interní. K mezinárodní migraci dochází v případě, kdy jedinec překročí alespoň jedny státní a/nebo kontinentální hranice. Naopak interní migrace probíhá uvnitř jednoho státu [Henig 2007b: 36].

Další je kritérium *příčiny*. Jedinec migruje buď z vlastní vědomé vůle, čili dobrovolně (sem patří pracovní migrace, migrace za účelem studia, či sjednocení rodiny), nebo nedobrovolně z nějakého politického, environmentálního nebo náboženského důvodu. Nedobrovolná migrace může být dvojího typu; vnucená (ta je založena na nerovných mocenských vztazích, kdy někdo má moc přinutit druhého

---

¹ Jedná se o mezivládní organizaci, která vznikla v roce 1951, a v roce 2016 má 162 členských států.

člověka k migraci) a vynucená (bývá důsledkem nepříznivých podmínek jako je sucho, povodně, hladomor aj.) Posledním zmiňovaným kritériem je *časovost*. Z tohoto hlediska se migrace dělí na dočasnou a permanentní [Henig 2007b: 36].

Jak již bylo v úvodu této kapitoly řečeno, fenomén migrace není ve společenských vědách ničím novým a je reflektován mnoha badateli napříč vědními disciplínami. Na českém akademickém poli má dlouholetou tradici.

Za zmínku jistě stojí práce Vladislava Güntera, ve které se zabývá problematikou cizinců na území České republiky. Günter zde definuje tři hlavní typy migrantů na našem území; jedná se o pracovní migranty, žadatele o azyl a nelegální migranty, kteří využívají ČR jako tranzitní zemi. Nicméně s počátkem dvacátého prvního století Česká republika změnila svůj status i na cílovou destinaci [Günter 2007: 42-44].

Velmi výraznými postavami na poli výzkumu migrace jsou Zdeněk Uherek a Dušan Drbohlav. Ve společné přehledové práci se zabývali migrací z obecného, teoretického hlediska. Přiblížili některé vybrané aspekty tvorby a aplikace migračních teorií, nastínili jejich časový vývoj a uvedli dichotomii mikro/makro přístupů. Tato práce slouží jako základní literatura k pochopení migračních teorií [Drbohlav, Uherek 2007: 125].

Uherek se velkou měrou zabýval výzkumem romské migrace. Analyzoval migraci Romů ze Slovenska na území České republiky a dále se zajímal i o romskou migraci v kontextu širšího území Evropy. Romové mají dle Uherka výrazné tendence k tvorbě transnacionálních migračních sítí. Tyto vazby mají zejména povahu rodinných vztahů a jsou typické pro rody s vysokou měrou soudržnosti a silnou skupinovou identitou. Zároveň nezaniká vazba na místo původu, migranti zde nadále investují a staví domy [Uherek 2007: 768-771].

Drbohlav se ve svých pracích zabývá zejména migrací v lokálním kontextu České republiky, integrací cizinců a postavením ČR v porovnání s ostatními možnými cílovými zeměmi.

Velice zajímavým příspěvkem na poli studia migrace je společná práce Burcina, Drbohlava a Kučery. Zde reagují na analýzu vydanou Organizací spojených národů ohledně tzv. replacement migration (někde se uvádí jako „náhradová migrace“) s ohledem na kontext České republiky. Tento koncept se zjednodušeně vyznačuje tím,

že migrace má řešit demografické problémy spojené s nízkou úrovní plodnosti, úbytkem populace a jejím stárnutím. Stále se zmenšující složku obyvatel v produktivním věku má doplnit právě řízená pracovní migrace. S tímto způsobem řešení autoři tak úplně nesouhlasí. Řízená pracovní migrace může být způsobem, jak částečně zlepšit situaci v ČR. Ale tato možnost „léčby“ s sebou přináší i řadu vedlejších efektů (např. vyšší sociokulturní heterogenita společnosti) [Burcin, Drbohlav, Kučera 2008: 654-657, 674-675].

2.2. Koncept transnacionalismu

Přibližně v posledních dvou desetiletích minulého století se pozornost vědců začala upínat na problematiku *globalizace* a s ní provázané *migrace*. Pro potřeby studia těchto dvou fenoménů byl stanoven nový teoretický koncept tzv. *transnacionalismu*. Vznik tohoto konceptu je datován někdy do osmdesátých let dvacátého století, avšak samotný pojem transnacionalismus je o pár let mladší (ten vznikl někdy na počátku let devadesátých) [Henig 2007c: 94-95].

Samotný pojem *transnacionalismus* je odvozen od dvou latinských slov. Prvním je *trans*, což znamená v překladu přes, za (určitou hranici) a druhé je *natio*, tedy rod, kmen, národ. Pojem vznikl až na počátku devadesátých let dvacátého století. Definice slova transnacionalismus pocházející z Antropologického slovníku zdůrazňuje (oproti klasickým teoriím migrace) nepřerušování sociálních vazeb na svou zemi původu po příchodu do cílové destinace. Na základě procesu migrace a onoho nepřerušování vazeb vzniká přes-hraniční síť, velmi často rodinné nebo přátelské povahy [Tošner in Malina 2009: 4243].

Fenoménem transnacionalismu se zabývají tzv. *transnacionální teorie*, které dle Szaló popisují dva paralelní procesy. Prvním procesem je navazování nových vztahů a samotné začleňování jedince do společnosti přijímající. Druhým je pak udržování původních sociálních vazeb, které mají nyní charakter přes-hraničních vazeb. Skrze tyto dva procesy migranti udržují domov původní a budují domov nový [Szaló 2007: 8].

Komunity v zemích původu a jejich zachování jistým způsobem závisí na příjmech svých členů v rámci zahraniční transnacionální sítě. Svou domovskou lokalitu často podporují zasíláním tzv. remitancí, což jsou finanční prostředky a věcné dary. Ovšem tito migranti mají velmi často znevýhodněnou pozici v oblasti pracovních

příležitostí v cílové destinaci. Důvodem je většinou odlišnost od většinového obyvatelstva a původ z ekonomicky slabších a nevýhodně situovaných oblastí světa [Tošner in Malina 2009: 4243].

S fenoménem transnacionalismu úzce souvisí mnoho dalších konceptů a pojmů. Jmenovitě se jedná o pojem transmigrant, koncept diaspory, s ní související diasporická identita, kulturní hybridita a pojem translokality.

Termín *transmigrant* je přímo odvozen od transnacionalismu. Jedná o označení pro člověka, který se aktivně zúčastní procesu migrace a nerezignuje na udržování sociálních vazeb, které ho spojují s původním domovem. Zároveň si tito transmigranti udržují svou původní identitu a díky technologiím se alespoň částečně podílejí na životě v domovské lokalitě [Szaló 2007: 7-8; Tošner in Malina 2009: 4243].

Označení *diaspora* pochází z řečtiny (diasporá) a v překladu značí rozptýlení, či rozesetí. Historicky byla diaspora spojená s židovskými vystěhovalci z Palestiny a jejich potomky. Ti žili v městech a osadách východního středomoří ve větších nebo menších komunitách. [Velký sociologický slovník 1996: 207] V současné době se jeho význam přenesl i na jiné národnostní skupiny a v antropologii a sociologii je hojně využíván. Pojmem diaspora se dnes označují i jiné skupiny obyvatelstva, které nežijí ve své zemi původu. Žijí tak v jiných zemích a tvoří národnostní a náboženské menšiny [Malina 2009: 911].

Výše zmíněný proces dává vzniku *diasporické identity*. Taková identita je složena z několika parciálních identit. Tyto identity nejsou žity zároveň, ale jsou provázány s konkrétním prostředím, situacemi a interakcemi, k nimž se vztahují jednotlivé praktiky a jednání [Hamar 2006: 139].

Pojem hybrid původně pochází z přírodních věd, ale jeho význam se postupem času přenesl i do věd společenských. Slovní spojení *kulturní hybridita* je fenomén označující vzájemné promíšení kultur. Jednotlivé kultury od sebe vzájemně nejsou odděleny nepropustnou hranicí; kultury se různě prostupují a míchají. Jedinec je pak utvářen působením například dvou a více kultur. Čisté kultury jsou ideální stavy, které neodpovídají skutečnosti a jsou zastaralé. Jedná se spíše o zjednodušenou projekci na předmět, než o reálný stav [Malina 2009: 1536-1537].

Translokality jsou místa, která se dají definovat jako pluralitní a víceúrovňové. Jedná se o určité lokality, které existují v kontextu národního státu, avšak mnohem

výraznější je spojení vztahy, jež přesahují rámec státu. Příkladem mohou být frekventované turistické lokality [Mikuš 2009: 197]. Fenomén translokality popisuje sociálně-prostorovou dynamiku a procesy formování identity. Součástí fenoménu translokace jsou pojmy jako mobilita, migrace, cirkulace a prostorová provázanost, která není limitována státními hranicemi [Greiner, Sakdapolrak 2013: 373].

Do tematiky a historie samotného transnacionalismu velmi vhodně uvádí David Henig ve své přehledové studii *Transnacionalismus* z roku 2007 a rozšířeně ve své diplomové práci *Islám(y) a transnacionální praxe* z téhož roku. Kořeny transnacionalismu Henig nachází v antropologické teorii Gardner a Gilla, tato teorie je spjatá s konceptem transkontinentalismu. Avšak jedním z prvních, kdo v sociálních vědách užil pojem transnacionalismus, byl Wakeman [Henig 2007c: 94-95].

Teorie a fráze vznikající kolem transnacionalismu a transnacionální migrace se zasloužily o krystalizaci „nových interpretačních strategií“. S rostoucí popularitou transnacionalismu začaly od začátku devadesátých let vnikat vědecké časopisy², které se primárně nebo opakovaně zajímaly nebo stále zajímají o transnacionalismus či o příbuzná témata. Na přelomu tisíciletí začala vznikat institucionální zázemí při amerických a britských univerzitách³. To vedlo k akademickému etablování výzkumu transnacionalismu [Szaló 2007: 7].

Mezi vědce, kteří se ať už primárně nebo jen okrajově zajímají o transnacionalismus, můžeme řadit mnoho sociologů i antropologů. Následující odstavce přinášejí krátký výčet (rozhodně ne vyčerpávající) autorů a jejich děl či výzkumů.

Jedním z významných teoretiků je Ulf Hannerz, který je autorem publikace *Transnational Connections: Culture, People, Places*. Tato kniha je souborem jeho mnoha příspěvků do odborných časopisů a přednášek na univerzitách. Kapitoly na sebe nenavazují přímo, ale mají společné téma – transnacionalismus. V této knize Hannerz většinou čerpá z cizích etnografických výzkumů, avšak jeho přínos spočívá v jeho schopnosti rozvinout teorii a analytické rámce. Mimo jiné je Hannerz autorem i metodologické kapitoly o transnacionálním výzkumu [Hannerz 1996, 1998].

---

² Mezi tyto časopisy patří například *Global Networks*, *Identities*, *Diaspora*, *Journal of Ethnic and Migration Studies*, *International Migration Review* a *Ethnic and Racial Studies*. [Szaló 2007: 7]

³ Vznikla například při Oxfordské univerzitě, univerzitě v Sussexu, Harvardu nebo Washingtonu. [Szaló 2007: 7]

Další klasické dílo o transnacionalismu je kniha vydaná v roce 1994 nesoucí název *Nations Unbound: Transnational Projects, Postcolonial Predicaments and Deterritorialized Nation-States*. Autorkami této knihy jsou Linda Basch, Nina Glick Schiller a Cristina Szanton Blanc. Díky nim se termín transnacionalismus definitivně prosadil v sociálních vědách [Tošner in Malina 2009: 4243]. Tato kniha se po nějaké době stala určitou povinnou četbou pro zájemce o studium transnacionalismu a migrace celkově [Szaló 2007: 53-54]. Ovšem v současnosti chybí její český překlad.

Mezi významné teoretiky transnacionalismu patří i Steven Vertovec. Ten vymezuje pojem transnacionalismus a dodává, že významným podnětem pro jeho rozvoj jsou nové technologie; zvláště pak vyzdvihuje zefektivnění a zrychlení telekomunikace a dostupnou možnost levného cestování (tzv. liberalizace cestování) [Vertovec 1999: 447-449].

Vertovec ve své práci zároveň identifikuje a dále rozvíjí šest základních proudů myšlení, které vnímají transnacionalismus jako: (1) Sociální morfologii, (2) Typ vědomí, (3) Mód kulturní reprodukce, (4) Způsob přístupu ke kapitálu, (5) Síť politického angažování a (6) Rekonstrukce místa a lokality [Vertovec 1999: 450-456].

Mezi stěžejní témata Petera Evanse se mimo jiné řadí globalizace, ale zabývá se hned několika tématy, která úzce souvisí s transnacionalismem. Hovoří zde o tzv. „globalizaci odspodu“, která je utvářena obyčejnými lidmi, jež objevují možnosti přeshraniční migrace, rychlého a levného cestování a komunikace [Evans 2000: 235-237]. Nejčastěji lidé budují takovéto vazby pomocí pracovních styků.

Dále pak Evans tvrdí, že transnacionální sítě se často utvářejí okolo nějakého centrálního tématu. Mohou jím být například lidská práva nebo ženská práva. Stoupenci spolu napříč státy sdílí stejné ideje, hodnoty a/nebo motivaci [Evans 2000: 237-240].

Dalšími důležitými postavami výzkumu migrace jsou Silvia Domínguez a Isidro Maya-Jariego. Jejich článek se soustředí na role hostitelů v síti vztahů mezi populacemi imigrantů a komunitami dominující kultury. Dále se také zabývá změnami, které zažívají členové hostitelské společnosti v neustálém kontaktu s imigranty. Výzkum se uskutečnil v americkém městě Boston, dále pak ve španělských městech Sevilla a Cadiz, kde analyzovali role hostitelů v osobních sítích imigrantů. Mimo jiné bylo zjištěno, že délka pobytu imigranta v hostitelské zemi korespondovala s množstvím a intenzitou vztahů se členy majoritní společnosti [Domínguez, Maya-Jariego 2008: 309].

I česká akademická půda přispěla svými výzkumy k tématu transnacionalismu a migrace obecně. Výzkumu migrace se nejvíce věnuje Geografické migrační centrum – GEOMIGRACE. Jedná se o výzkumné pracoviště sociální geografie a regionálního rozvoje Přírodovědecké fakulty Univerzity Karlovy v Praze. Zde působí i zmiňovaný Dušan Drbohlav jako vedoucí pracoviště. Studiu transnacionalismu se věnují i Západočeská Univerzita v Plzni a Masarykova Univerzita v Brně. Velmi významnými postavami českého transnacionalismu jsou David Henig a Csaba Szaló.

Eleonóra Hamar a Csaba Szaló vypracovali při Masarykově Univerzitě studii s názvem *Osm migrujících žen a jejich transnacionální sdílený svět*. Jak název napovídá, studovali osm vysokoškolsky vzdělaných žen, které po roce 1989 migrovaly na západ za prací (z jižního Slovenska). Výzkumy ukázaly, že migrace v jejich případech napomohla k vlastnímu rozvoji. V této práci autoři užívají pojmů jako „transmigrant“, „diasporická identita“ a „hybridní životní svět“ [Hamar, Szaló 2007: 85-86].

Henig ve svém terénním výzkumu v rámci diplomové práce antropologicky zkoumal žitý islám a každodenní praxi muslimů na území České republiky. V jedné z výzkumných otázek se soustředil na to, jaké jsou sociální sítě muslimů žijících v České republice [Henig 2007a].

Sociálním vazbám jako takovým se v českém prostředí věnuje i Petr Vašát ze Západočeské univerzity. Spolu s Josefem Bernardem analyzovali personální sítě ukrajinských imigrantů na území Čech. Jedním z jejich závěrů je to, že Ukrajinci s rostoucí dobou pobytu zahrnují více Čechů do svých osobních sítí, a souběžně udržují vazby na svou domovinu [Vašát, Bernard 2015: 221-222]. Jedná se o velmi podobný výsledek, jaký ve svém výzkumu uvedli Domínguez a Maya-Jariego.

2.3. Sociální sítě a migrace

Sociální síť je určitá struktura sociálních subjektů vzájemně propojených směnnými vztahy. Subjekty jsou uvažovány jako uzly a jednotlivé vztahy jsou znázorňovány jako spojnice těchto uzlů. Tento pojem se začal používat na poli vědy na přelomu 50. a 60. let minulého století [Velký sociologický slovník 1996: 986].

Analýza těchto sociálních sítí⁴ je interdisciplinární přístup, který se zaměřuje na zkoumání strukturálních vztahů v rámci různorodých sítí. Tento přístup má svou specifickou terminologii; *ego* je označení pro respondenta, jehož síť vztahů chceme zkoumat, a *alters* jsou respondentovy kontakty [Bernard, Vašát 2015: 201].

V rámci analýzy sociálních sítí existuje mnoho odlišných přístupů. Jedním z možných rozdělení je na *egocentrický* a *sociocentrický* model. Egocentrický přístup se primárně zajímá o jedince uprostřed a jeho vazby v určitém kontextu (např. vztahy jedince s rodinou). Speciálním případem egocentrického přístupu je analýza personálních sítí. Ta eliminuje kontextuální hranice sítí a zahrnuje větší množství vztahů. Naopak sociocentrický přístup se zabývá všemi vztahy v rámci jedné komplexní sítě (třídní kolektiv, pracovní směna, atd.) [Bernard, Vašát 2015: 201].

Do problematiky analýzy sociálních sítí uvádí Lenka Bušítková. Ve své přehledové stati představuje, kde se dá analýza sociálních sítí vhodně použít, dále popisuje několik základních přístupů, terminologii a historický vývoj této metody [Bušítková 1999: 193].

Sociálními sítěmi se zabýval ve své práci například Charles Tilly. Zabýval se konceptem tzv. „trust networks“ neboli *sítí podpory*. Tento koncept je při studiu migrace jako takové velmi podstatný. Síť podpory hraje důležitou roli v organizaci, zachování a změně migračních toků, které dosahují velkých vzdáleností. Jedná se zde o vztahy, které spojují jedince a obsahují nezvyklé množství vzájemné důvěry. Nápomocné jsou zejména v případech, kdy se jedinci nemohou spolehnout na státní aparát při řešení svých problémů. Tyto sítě stanovují ve společnosti antagonismus mezi skupinami *my* a *oni* [Tilly 2007: 3-9].

Následujících šest bodů, které zmiňoval právě Tilly, charakterizuje síť podpory a okrajově i transnacionální migraci. (1) Síť podpory zprostředkují solidaritní vztahy mezi lidmi v zemi původu a lidmi v cílové destinaci migračních toků; (2) Síť podpory zavazují k určitým právům a povinnostem – je udržována sociální kontrola, ale i morální závazky; (3) Síť podpory jsou koncentrovány okolo specializovaných témat (oblastí) – geografie, ekonomika a jiné; (4) Fungování sítí podpory je vázané na hranice oddělující členy a nečleny – členství částečně zabraňuje v asimilaci migrantů a nastoluje ostrou hranici pro další generace; (5) Přežití nebo zánik sítí podpory přes další generace

---

⁴ Někdy bývá zkráceně označováno jako SNA (Social Network Analysis).

závisí na sociální segregaci nebo integraci migrantů. Při vyšší míře segregace jsou sítě zachovány; (6) Avšak při segregaci jsou členové sítí podpory omezeni v možnostech bydlení, práce, sociálních kontaktů a všeobecného blaha [Tilly 2007: 5-6].

Jak jsou sociální sítě pro člověka podstatné, zdůrazňuje i Henig. Skrze sociální sítě je možné etnograficky studovat migraci. Sociální vazby jsou v tomto případě rozhodující v procesu volby, zda migrovat. Pokud se dotyčný rozhodne svou zemi opustit, sociální sítě napomáhají k minimalizaci rizik a škod způsobených migrací [Henig 2007b: 37-38].

Velmi výraznou osobností studia sociálních sítí je Barry Wellman. Ve své práci uvádí tři hlavní principy analýzy sociálních sítí, která je fundamentálním postupem při studiu sociální struktury. Jedná se o antropologický koncept sociálních sítí, sociologický koncept sociální struktury jako sítě a strukturální vysvětlení politických procesů. Wellman dále popisuje pojem „networking“, který označuje úmyslné tvoření sociálních vazeb za instrumentálními účely [Wellman 1983: 155-156].

2.4. Domov a migrace

Koncept *domova* je ve většině případů definován pomocí hmotného prostředí. Tím je myšleno, že domov je vázán ke konkrétnímu bodu, který má svou přesnou pozici na mapě. Většinou se jedná o dům, byt, chatu nebo jiné zařízení, ve kterém lze přebývat. Domov je tímto pojetím redukován pouze na jakousi fyzickou strukturu [Vašát 2012: 251].

Následující definice z Velkého sociologického slovníku dává do souvislosti hmotnou složku s tou emocionální, pocitovou. Domov je svázán s místem, „ve kterém člověk delší dobu pobýval (s bytem, domem, krajinou), naplněný pocitem sounáležitosti, zázemí, bezpečí. Domov je vyjádřením emocionálního vztahu člověka k jeho nejbližšímu světu, osvojením tohoto světa, jeho humanizací, intimizací“ [Velký sociologický slovník 1996: 219].

Pro tuto práci jsem se rozhodla klást důraz na emocionální aspekt domova. Esenciální složkou transnacionální migrace je to, že jedinec udržuje vazby na zemi původu a zároveň tvoří nové sociální vazby v cílové destinaci. Tyto nové vztahy mohou

měnit percepci domova. Může tak nastat stav, kdy svou zemi původu již nepovažují za domov v emocionálním slova smyslu.

Lidé svůj domov nějak vnímají a v té souvislosti k domovu rádi přiřazují různé přívlastky nebo přídavná jména, aby zdůraznili specifičnost jejich pojetí domova. Příkladem mohou být slova jako: sladký, náhradní, jediný, azylový a mnoho dalších. Ovšem jisté je, že pro člověka je domov velice významný. Pokud by tomu bylo jinak, necítili bychom takovou potřebu svůj domov specifikovat a zdůrazňovat jeho význam [Duffková 2008: 16].

Domovem všeobecně se ve svých pracích zabývá podstatně větší množství českých badatelů, než je tomu například u transnacionalismu. Samotná sociologie domova se stala jakýmsi způsobem nedílnou součástí učebních plánů oborů sociologie. Na domov lze nahlížet z mnoha různých úhlů; lze se zajímat jen o určitý aspekt domova nebo o specifickou společenskou skupinu a její vnímání domova.

Jana Duffková se například zajímá o teoretickou stránku domova. Zamýšlí se nad tím, jak lidé vnímají domov. Zmiňuje, že domov je tvořen složkou imaginární (symbolickou, hodnotovou) a reálnou (dům, byt). Dále zde definuje tři dimenze domova: (1) Ideový význam – například vlast; (2) Širší prostory naší kultury – region, město; (3) Každodenní bezprostřední kontakt – byt, domácnost, rodina [Duffková 2008: 16].

Jakub Hučín nahlíží na domov spíše z toho psychologického hlediska. Domov popisuje jako teritorium, které člověku dává pocit bezpečí, snižuje stres vzniklý venkovními vlivy a poskytuje ochranu. Popisuje zde mimo jiné intimitu, kterou do života jedince domov vkládá. Z toho vyplývá, že člověk má potřebu tento domov chránit před nepovolanými osobami. Je ochotný ho odhalit jen blízkému okruhu rodiny, či přátel. Avšak ne vždy zcela. Například ložnice bývá jen zřídka součástí prohlídky bytu/domu, jelikož je vnímána jako nejintimnější součást obydlí. Domov a ostatní osobitá teritoria vyjadřují self-image a self-identitu člověka [Hučín 2003: 9-11]. Hučín zároveň dodává: „Domov je tam, kde vás mají rádi“ [Hučín 2003: 11]. Touto tezí zdůrazňuje jakousi společenskou dimenzi domova, kde je důraz kladen na osoby, se kterými je domov sdílen (rodina, partner).

Oproti Hučínovi se Jitka Laštovková věnuje problematice domova ze sociologického hlediska. Říká, že domov je sociální konstrukt, kde je nutné brát v potaz

několik dimenzí. První je ta materiální, kdy je domov reprezentován nějakým přístřeším. Druhá dimenze je kombinací přírodního a sociálního, tedy teritoria a komunity obyvatel. Třetí dimenze, která je někdy opomíjena, je časová. Člověku záleží na budoucnosti místa, žije jeho přítomnost a váží si minulosti a tradic [Laštovková 2007: 87-88].

Laštovková zároveň ve zkratce popisuje poznatky, které byly získány při výzkumech česko-bavorského pohraničí. Respondenti v tomto výzkumu domov spojovali s:

- Bydlištěm;
- Rodinou;
- Rodištěm (místo, kde vyrůstali);
- Konceptem instituce (církev, armáda) [Laštovková 2007: 88-90].

Csaba Szaló se zabýval problematikou domova v kontextu migrace a tzv. navrátilců a přistěhovalců. Szaló obecně tvrdí, že „domov je symbolickým objektem, který souběžně zastupuje jak (a) místa pobytu, jako jsou například pokoje, zahrady, města, tak (b) symbolické atributy místního způsobu života, jimiž jsou přátelé, rodiče, hudba, jídlo, jazyky a zvyky“ [Szaló 2006: 148].

Domov je dle Szaló specifické místo, které prostřednictvím vzpomínek, jež jsou spojené s původem, předky a kořeny jedince, spoluvytváří identitu člověka. Zároveň je domov součástí přítomnosti, kdy je jakýmsi „centrálním bodem koordinační soustavy“, a orientace ve světě probíhá právě díky němu [Szaló 2006: 147-148].

Domov jako takový se vždy váže jen ke konkrétnímu místu. Ovšem ne vždy je toto místo zároveň místem současného pobytu nebo trvalého pobytu [Szaló 2006: 149]. Ač se domov může zdát někdy až příliš vzdálený, vždy má pro člověka esenciální význam. Může se jednat o pocit bezpečí, o jistotu střechy nad hlavou anebo o místo, kde se sdružují lidé, ke kterým má jedinec vztah.

3. Metodologie

3.1. Cíl práce a výzkumné otázky

Jak již bylo řečeno v úvodu, cílem této práce je zkoumat povahu sociálních (potažmo pak transnacionálních) vazeb studentů vysokých škol původem ze zemí bývalého Sovětského svazu. Studium transnacionalismu obecně nemá v českých končinách významnou tradici. O toto téma se v současnosti zajímá jen hrstka českých výzkumníků a to povětšinou v souvislosti s migrací a integrací cizinců.

Na území ČR se celkem nachází téměř půl milionu (asi 450 000) cizinců s pobytem na dvanáct měsíců a déle. Největší národnostní menšiny jsou tvořeny Ukrajinci, dále našimi sousedy ze Slovenska a Vietnamci. Tyto tři národnosti tvoří polovinu celkového počtu cizinců. Další velmi výraznou menšinou jsou Rusové a celkově obyvatelé ze zemí bývalého Sovětského svazu [ČSÚ 2015: 33-36]. Konkrétně se na území Královéhradeckého kraje v roce 2014 nacházelo něco přes třináct tisíc cizinců a opět mají z tohoto počtu nejvýraznější zastoupení obyvatelé z Ukrajiny a Slovenska, následně pak z Vietnamu, Polska a Ruska [ČSÚ 2015: 39, 41].

Celý výzkum je koncipován v lokálním kontextu Hradce Králové. A právě Hradec Králové má mezi většími městy České republiky přívlastek „studentské město“. Ve školním roce 2014/2015 v Hradci Králové studovalo vysokou školu celkem 11 091 studentů. Téměř tisícovka (8 %) z nich byli právě studenti z ciziny [ČSÚ 2015: 156].

Studenti mají v Hradci Králové možnost vybrat si hned z několika vysokoškolských institucí. Například Lékařská a Farmaceutická fakulta Univerzity Karlovy nabízí studium v češtině, ale i zpoplatněné studium v angličtině. Ovšem i na Univerzitě Hradec Králové studuje mnoho zahraničních studentů, jejichž výukovým jazykem je převážně čeština, ale zároveň v menším množství i angličtina.

V této práci se konkrétně zaměřím na zodpovězení následujících tří výzkumných otázek:

- (1) Do jaké míry navazují studenti vztahy se členy majoritní společnosti?
- (2) Jakou povahu mají sociální vazby těchto studentů?
- (3) Jak se v souvislosti se sociálními vazbami mění jejich percepce domova?

V prvních dvou výzkumných otázkách je kladen důraz na sociální vazby. První otázka se zaměřuje na to, zda zkoumaní studenti navazují vztahy se členy majoritní společnosti nebo se snaží spíše udržet transnacionální vztahy na svou domovinu.

Při řešení druhé otázky se zaměřím na povahu sociálních vztahů v tom smyslu, zda vazby cizinců mají nějaký vzorec. Tím je myšleno, zda cizinci udržují se členy majoritní společnosti spíše instrumentální vazby a zda transnacionální vazby jedinců na domovinu mají povahu spíše přátelských vztahů, nebo zda existuje jiný vzorec.

Třetí otázka se na rozdíl od prvních dvou zaměřuje na vnímání domova. Jak bylo řečeno v teoretické části, domov je mimo jiné tvořen lidmi a vazbami na ně. Proto se při řešení této otázky budu snažit dát do souvislosti sociální vazby cizinců a to, kde se podle svých slov (a podle vlastní definice domova) cítí více jako doma. Prakticky mohlo nastat několik málo možností, jak dotazovaný jedinec odpoví. Jako svůj domov může považovat jen jednu ze zemí (Českou republiku nebo zemi svého původu), nebo obě země (tzv. dvojí domov), nebo naopak ani jednu z těchto zemí nevnímá jako svůj domov.

3.2. Způsob konstrukce vzorku a jeho parametry

Respondenty pro tento výzkum jsem vybírala na základě několika předem stanovených kritérií, které zaručují alespoň částečnou homogenitu dotazovaných jedinců. Respondenti museli být:

- (1) studenty prezenčního studia na vysoké škole;
- (2) svým původem ze zemí bývalého Sovětského svazu⁵;
- (3) spjati s Hradcem Králové (místo studia a/nebo bydliště).

Hledání potenciálních respondentů nebylo nic jednoduchého, jelikož jsem přímo neznala ve svém okolí nikoho, kdo by odpovídal těmto daným charakteristikám nebo někoho takového znal. Proto jsem požádala o uveřejnění inzerátu⁶ s nabídkou účasti na mém výzkumu na e-nástěnce Katedry politologie a nástěnce Katedry filozofie Univerzity Hradec Králové. Pár studentů na tuto výzvu zareagovalo a následně nebylo

---

⁵ Arménie, Ázerbájdžán, Bělorusko, Estonsko, Gruzie, Kazachstán, Kyrgyzstán, Lotyšsko, Litva, Moldavsko, Rusko, Tádžikistán, Turkmenistán, Ukrajina a Uzbekistán.

⁶ Zmiňovaný inzerát se nachází v příloze.

těžké metodou sněhové koule získat další respondenty. Jednalo se tedy o metodu samovýběru doplněnou o další dílčí metodu. Proto je reprezentativnost vzorku značně oslabena.

Tab. 1: Seznam respondentů

Jméno	Věk	Pohlaví	Obor studia	Původ	Roky v ČR
Respondent A	26	M	Politologie	Arménie	2
Respondent K	20	Ž	Politologie	Uzbekistán	2
Respondent I	20	Ž	Politologie	Rusko	3
Respondent M	20	Ž	Politologie	Rusko	3
Respondent D	21	Ž	Sociologie	Rusko	4
Respondent V	20	Ž	Informační management	Ukrajina	3

Zdroj: Vlastní.

Předkládaná tabulka udává ucelenou informaci o základních charakteristikách získaných respondentů. Je v ní uveden věk, pohlaví, obor studia, země původu a počet let strávených na území ČR. Věkově se jedná o celkem konzistentní vzorek, avšak co se týká zemí původu, je vzorek naopak rozmanitý. Mužské pohlaví je zastoupeno jen jedním jedincem, jelikož muži neprojevovali takový zájem o účast na výzkumu jako ženy.

3.3. Metody sběru dat

Již před začátkem úvah o samotném tématu bakalářské práce bylo zřejmé, že práce bude mít charakter kvalitativního výzkumu, jelikož mně osobně jsou kvalitativní přístupy mnohem bližší. Proto bylo žádoucí zvolit téma, které nevyžaduje účast velkého množství respondentů. Práce tudíž neaspíruje na to generalizovat zjištěné informace na celý soubor zahraničních studentů ze zemí bývalého Sovětského svazu.

Při rozhodování ohledně metod výzkumu, jejichž použití by bylo vhodné v souvislosti s touto bakalářskou prací, jsem se z jisté části inspirovala Henigovou diplomovou prací [2007a]. Henig data pro svůj výzkum sbíral pomocí zúčastněného pozorování, diáře a semi-strukturovaného rozhovoru. Pro účely mé práce jsou vhodné a realizovatelné poslední dvě metody; diář a následný semi-strukturovaný rozhovor.

3.3.1. Strukturovaný diář

Vztahy jedinců s ostatními členy společnosti bylo nutné nějakým způsobem operacionalizovat a omezit vliv přítomného okamžiku na odpovědi. Proto jsem pro tento výzkum zvolila metodu strukturovaného diáře. Velkou výhodou diářových metod je to, že při správném vyplnění a nezkreslování údajů respondentem, je výsledek mnohem autentičtější a věrohodnější než samotné zpětné dotazování během klasického rozhovoru [Bolger, Davis, Rafaeli 2003: 579].

V diářových metodách respondenti zaznamenávají události a zkušenosti jejich každodenního života. Tyto záznamy zachycují informace tak, jak to tradiční metody nedokážou. Diáře jsou vyplňovány prakticky bezprostředně, tudíž se do dat nepromítne zkreslení způsobené odstupem času [Bolger, Davis, Rafaeli 2003: 579-580].

V této práci jsem využila strukturovaného diáře k tomu, aby respondent po dobu jednoho týdne zaznamenával osoby, se kterými byl nějakým způsobem v kontaktu. Diářový arch⁷ obsahuje sedm kategorií, do kterých respondenti vyplňovali základní informace o kontaktu s jinými osobami. Jednalo se o následující kategorie:

- (1) jméno kontaktu;
- (2) datum;
- (3) místo;
- (4) země původu kontaktu;
- (5) typ komunikace;
- (6) důvod kontaktu;
- (7) vztah respondenta s kontaktem.

3.3.1. Semi-strukturovaný rozhovor

Semi-strukturovaný (též polostrukturovaný) rozhovor⁸ je jednou z nejčastěji užívaných metod v sociálněvědních výzkumech. Tato metoda vyniká svou flexibilitou, jelikož výzkumník je schopen přizpůsobovat své otázky a témata konverzace situaci. Tím je schopen docílit přirozeného efektu, avšak tento přístup je pro nezkušeného

---

⁷ Přesné znění strukturovaného diáře a kódovník se nacházejí v příloze.

⁸ Scénář semi-strukturovaného rozhovoru se nachází v příloze.

tazatele o něco složitější. Se souhlasem respondenta byl prováděn zvukový záznam rozhovoru a zároveň jsem si dělala poznámky, které jsem pak použila při detailnějším zpracování diáře.

Avšak je žádoucí při rozhovoru dodržování určitých zásad. Zejména pořadí otázek (tzv. dramaturgie otázek) podléhá určitým pravidlům, která zjednodušují práci tazateli i respondentovi. O tvorbě a řazení otázek přehledně informují ve svých metodologických příručkách Jiří Reichel [2009: 99-118], ale i Miroslav Disman [2002: 148-164]. Těmito základními pravidly jsem se snažila řídit při vedení rozhovoru.

Rozhovory se všemi zahraničními studenty proběhly v jeden den, konkrétně 6. dubna 2016 v odpoledních hodinách. Rozhovory se konaly v prostředí malé a příjemné učebny na Filozofické fakultě Univerzity Hradec Králové.

3.4. Etika výzkumu a způsob analýzy dat

Etika výzkumu je velice důležitý aspekt kterékoliv práce, kde je zacházeno s informacemi poskytnutými respondenty. Tyto aspekty etiky dobře shrnuje ve své metodologické příručce Jiří Reichel [2009: 175-179]. Všechny informace a data, která mi respondenti poskytli, byly použity pouze a jedině k vypracování této bakalářské práce. Konkrétní jména a kontakty na respondenty a osoby zmíněné v diářové části výzkumu jsou k dispozici pouze mně jako autorce práce.

Respondenti byli o své anonymitě a ochraně dat, které během výzkumu poskytnou, informováni ještě před začátkem samotného vyplňování diáře. Před začátkem rozhovoru jsem znovu vysvětlila účely a cíle tohoto výzkumu, a jak bude rozhovor probíhat. Ještě před začátkem nahrávky jsem respondenty požádala o orální souhlas se zpracováním jejich dat a nahráváním samotného rozhovoru.

Nicméně zpracování dat započalo ještě před samotným rozhovorem. Jednalo se o pečlivé zpracování diáře. Vytvořila jsem jmenný výčet všech, se kterými byl dotyčný respondent během týdne v kontaktu. Následně byl respondent požádán, aby se zamyslel, zda nějaká pro něj významná osoba ve výčtu nechybí (z důvodu absence kontaktu během sledovaného týdne). Posléze měl respondent vybrat menší počet osob, které považuje za nejbližší a nejdůležitější, a říci o nich pár základních informací (jaký spolu mají vztah, odkud dotyčný je, jak často se vídají atd.).

Dalším tématem rozhovoru byla percepce domova. Respondent byl požádán o vyjádření toho, co pro něj znamená domov a jak si ho představuje. Z této debaty vyplynulo, kde se dotyčný cítí více doma. Zda se respondentův domov nachází již v ČR nebo v zemi původu, nebo si vybudoval takřkajíc „dva domovy“.

Nahrávky rozhovorů byly přepsány⁹ do textového editoru. Přepisy ovšem neobsahují úvodní otázky, ani ukončení rozhovoru. Následné přepisy jsem exportovala do programu MAXQDA. Tento program přináší mnoho užitečných uživatelských funkcí, z nichž nejvýhodnější je kategorizace a kódování¹⁰ rozhovorů. Jako doplňkový prostředek k analýze dat jsem použila tabulkový procesor pro zpřehlednění některých dat.

Strukturované diáře respondentů jsem vhodně upravila do takové formy, aby bylo možné provést analýzu pomocí programu SPSS. Tu jsem provedla za jednotlivé respondenty, ale i za celek všech respondentů a jejich kontaktů. Zde jsem nechala zobrazit jednoduché frekvenční tabulky ke všem vlastnostem kontaktů a několik kontingenčních tabulek. Tyto výsledné tabulky jsem použila jako doplněk rozhovorů.

---

⁹ Ukázka transkripce se nachází v příloze.

¹⁰ Strom kódů se nachází v příloze.

4. Empirická část

4.1. Deskripce získaných dat

4.1.1. Respondent A

(muž, 26 let, Arménie)

Tab. 2: Druh vztahu v souvislosti se zemí původu

		Země původu kontaktu			Celkem
		ČR	Země původu	Jiná země	
Vztah Ego - Alter	Rodina	0	2	0	2
	Škola, známí	2	0	4	6
Celkem		2	2	4	8

Zdroj: Respondentův diář, zpracování vlastní pomocí SPSS.

Diář respondenta obsahoval pouze osm kontaktů. To bylo způsobeno tím, že respondent neměl během sledovaného týdne výuku a dle svých slov neměl možnost moc komunikovat s jinými lidmi. Ani jeden z uvedených kontaktů nebyl označen za blízkého známého. Všichni byli označeni pouze jako známí.

V tomto případě je nutné diář doplnit o vyjádření respondenta, kdy uvedl, že ve výčtu týdenních kontaktů chybí jeho nejbližší přátelé. Jedná se zde o několik blízkých přátel původem z Arménie, kdy někteří z nich v současnosti žijí už v Praze, ale zbytek žije stále v Arménii.

Domov respondent spojuje hlavně s lidmi a pocity. Je to pro něj místo, kde je pochopen a milován. Proto za svůj jediný domov považuje pouze a jedinečně rodný Jerevan v Arménii. K Česku takový vztah nemá, jelikož zde nemá tolik vazeb a chybí mu rodina.

Jako své nejbližší kontakty respondent vyjmenoval svou rodinu (matka, otec, babička) a několik přátel. Jeho rodina nadále žije v Jerevanu a spolu jsou v kontaktu díky mobilním telefonům a sociálním sítím. Jako své nejbližší přátele označil několik kamarádů z Jerevanu. Dva z nich v současnosti žijí v Praze, ale ostatní stále v Arménii.

Přátelské vazby udržuje hlavně s cizinci z Ruska nebo z Uzbekistánu a jiných zemí. České přátele nemá, jelikož si s nimi tolik nerozumí. Považuje je spíše za kolegy, jelikož s nimi studuje.

4.1.2. Respondent D

(žena 21 let, Rusko)

Tab. 3: Druh vztahu v souvislosti se zemí původu

		Země původu kontaktu			Celkem
		ČR	Země původu	Jiná země	
Vztah Ego - Alter	Rodina	0	2	0	2
	Partner/-ka	0	1	0	1
	Kamarád/-ka	0	4	4	8
	Škola, známí	0	6	0	6
Celkem		0	13	4	17

Zdroj: Respondentův diář, zpracování vlastní pomocí SPSS.

Diář respondentky obsahoval téměř dvacet kontaktů, z nichž ani jeden nepocházel z České republiky. Většina kontaktů pocházela z rodného Ruska a pár z jiné země, konkrétně z Ukrajiny.

Respondentka na otázku, co pro ni znamená domov, odpověděla stručně. Domov je pro ni místo, kde se cítí dobře. Dodala, že nemůže přesně říct, zda je její domov v Brně (kde většinu času bydlí) nebo v Petrohradu, odkud pochází. V současné době se cítí doma na obou místech, jelikož v Petrohradu se narodila a v Brně má přátele a žije tu s přítelem, který je také původem z Ruska.

Petrohrad si respondentka dle svých slov spojuje hlavně s rodinou a jednou nejlepší kamarádkou. Brno a potažmo Hradec Králové je pro ni spojen spíše s přáteli, kteří pochází nejčastěji z Ruska a Ukrajiny. České přátele respondentka nemá, dle jejích slov je to pro ni mnohem složitější s nimi navázat vztah. V tomto ohledu zdůrazňuje rozdílnost povah Rusů a Čechů. Češi si podle ní udržují určitý distanc a přísně střeží své soukromí.

Při otázce na nejbližší kontakty, jich respondentka uvedla hned několik. Nejdříve uvedla své rodiče (matku a otce), kteří nadále žijí v Petrohradě, ale respondentka s nimi udržuje neustálý kontakt přes mobilní telefon a sociální sítě. Dalším blízkým člověkem byl její přítel, se kterým se seznámila na jazykových kurzech, jelikož také pochází z Ruska. V současnosti její přítel žije v Brně a respondentka s ním bydlí.

Jako další z nejbližších osob uvedla respondentka svou kamarádku z Ruska. Spolu se znají již mnoho let, protože spolu vyrůstaly, a nadále spolu udržují kontakt. Dalšími blízkými lidmi jsou přátelé, kteří v současnosti žijí v Čechách. Jedná se o její spolubydlící původem z Ruska, bývalého spolužáka z jazykové školy také z Ruska a o nejlepší kamarádku, která pochází z Ukrajiny. Jak jsem výše uvedla, nemá blízký vztah s někým z ČR.

4.1.3. Respondent I

(žena 20 let, Rusko)

Tab. 4: Druh vztahu v souvislosti se zemí původu

		Země původu kontaktu			Celkem
		ČR	Země původu	Jiná země	
Vztah Ego - Alter	Rodina	0	2	0	2
	Partner/-ka	1	0	0	1
	Kamarád/-ka	2	5	0	7
	Škola, známí	18	2	2	22
Celkem		21	9	2	32

Zdroj: Respondentův diář, zpracování vlastní pomocí SPSS.

Diář respondentky obsahoval více než třicet kontaktů, z nichž bylo více než dvacet českého původu. Z tolika českých kontaktů byl jeden označen jako partner a dva jako kamarádi. Dále v diáři zmínila jen několik málo kontaktů z Ruska a z dalších zemí.

Respondentka na otázku ohledně domova váhavě odpověděla, že domov je pro ni místo, kde je její rodina a kamarádi. Pro ni tedy není důležité, kde se nachází, ale s kým je. Jako svůj domov v současné době považuje Rusko, ale zároveň i Hradec Králové, potažmo tedy Česko. Ale raději má Česko, kde má už více přátel než v Rusku. V Rusku má jen rodinu, její přátelé se již někde přestěhovali a nejsou v kontaktu.

Při otázce na nejbližší osoby, bez váhání jako první jmenovala matku a otce. Ti žijí stále v jejím rodném městě, ale jak dodává, jsou spolu v kontaktu téměř každý den a navštěvují se několikrát ročně. Dále respondentka zmínila svého přítele, který pochází z České republiky a v současnosti bydlí v Hradci Králové. Poslední zmiňovanou osobou

je její nejlepší kamarádka z Ruska. Ta v současné době bydlí v Praze a s respondentkou se znají díky jazykovým kurzům právě v Praze.

4.1.4. Respondent K

(žena, 20 let, Uzbekistán)

Tab. 5: Druh vztahu v souvislosti se zemí původu

		Země původu kontaktu			Celkem
		ČR	Země původu	Jiná země	
Vztah Ego - Alter	Rodina	0	2	0	2
	Kamarád/-ka	1	3	8	12
	Škola, známí	4	0	8	12
Celkem		5	5	16	26

Zdroj: Respondentův diář, zpracování vlastní pomocí SPSS.

Diář této respondentky obsahoval celkem dvacet šest různých kontaktů. Pět z nich pocházelo z České republiky, ale pouze jednoho z nich respondentka označila za kamaráda. Ostatní kontakty pocházely z různých koutů světa, ale hlavně z Ruska a rodného Uzbekistánu.

Respondentka popsala své pojetí domova velmi jednoduše. Domov je pro ni rodina. Nezáleží jí na tom, kde zrovna bydlí, ale hlavní pro ni je, aby byla se svou rodinou. Její rodiče žijí stále v Uzbekistánu, ale bratr respondentky žije v současné době v Hradci Králové. Mají společný byt a tráví spolu hodně času. Proto respondentka označila za svůj domov částečně Uzbekistán, ale více se přiklání k České republice, jelikož je část rodiny s ní a tráví zde podstatnou část roku.

Když jsem se respondentky ptala na její okruh nejbližších lidí, řekla mi, že je ten typ člověka, co nemusí být neustále obklopen lidmi. Ale několik nejbližších lidí vyjmenovala. Jako první zmínila svou matku, která žije v Uzbekistánu a povídají si spolu každý den přes mobil nebo sociální sítě. Jako dalšího vzpomenu svého bratra, který s ní v současnosti žije v ČR.

Z přátel zmínila svého nejlepšího kamaráda. Ten pochází z Ruska, studuje v Hradci Králové, ale v současné době je na Erasmu v Německu. Neustále spolu mluví a povídají si spolu o všem. Jako další zmínila respondentka čtyři kamarádky, které

pochází z Uzbekistánu, kde v současné době i nadále žijí. Se třemi z nich studovala lyceum a s tou poslední vyrůstala.

4.1.5. Respondent M

(žena, 20 let, Rusko)

Tab. 6: Druh vztahu v souvislosti se zemí původu

		Země původu kontaktu			Celkem
		ČR	Země původu	Jiná země	
Vztah Ego - Alter	Rodina	0	4	0	4
	Partner/-ka	0	0	1	1
	Kamarád/-ka	1	1	0	2
	Škola, známí	33	2	15	50
Celkem		34	7	16	57

Zdroj: Respondentův diář, zpracování vlastní pomocí SPSS.

Diář této respondentky obsahoval téměř šedesát kontaktů a více než padesát procent z nich bylo původem z České republiky. Pouze jeden z těchto více než třiceti kontaktů byl označen jako kamarád. Ostatní byli pouze označeni jako známí nebo spoluúčastníci konference (známí). Velké množství kontaktů pocházelo z Ruska, ale i Indie a mnoha dalších zemí.

Respondentka při otázce na to, co pro ni znamená domov, odpověděla jasně. Domov je pro ni tam, kde se narodila. Jako svůj první domov tedy považuje Rusko. Ale zároveň dodává, že v Hradci Králové tráví velkou část svého života, takže už toto místo považuje určitým způsobem za svůj druhý domov. Tento druhý domov spojuje velkou měrou s lidmi, na které zde má vazby.

Při otázce na své nejbližší kontakty respondentka uvedla svého přítele, rodiče a tři kamarádky. Její přítel pochází z Velké Británie a seznámili se prostřednictvím internetu. Spolu se vídají několikrát do roka na pár týdnů. Jako další zmínila své rodiče (matku i otce). Ti nadále bydlí v Rusku i s její mladší sestrou.

První dvě zmiňované kamarádky pochází z Ruska a spolu s respondentkou chodily do stejné školy. Nekomunikují spolu moc často, ale stále spolu udržují přátelské

vztahy. Třetí zmiňovaná kamarádka pochází z České republiky a studuje stejný obor jako respondentka. Poznaly se na jazykových kurzech – jedna studovala češtinu a druhá naopak ruštinu.

V závěru rozhovoru respondentka zmínila, že se baví mnohem více s Rusy než s Čechy. S Čechy v podstatě komunikovat musí, jelikož s nimi studuje a spolupracuje na chodu organizace. Naopak ráda poznává nové lidi a nové kultury.

4.1.6. Respondent V

(žena, 20 let, Ukrajina)

Tab. 7: Druh vztahu v souvislosti se zemí původu

		Země původu kontaktu			Celkem
		ČR	Země původu	Jiná země	
Vztah Ego - Alter	Rodina	0	4	0	4
	Kamarád/-ka	0	14	5	19
	Škola, známí	3	4	2	9
	Jiné	1	1	2	4
Celkem		4	23	9	36

Zdroj: Respondentův diář, zpracování vlastní pomocí SPSS.

Diář respondentky obsahoval celkem třicet šest kontaktů, z nichž pouze čtyři byly původem z České republiky. Všichni byli zaznamenáni pouze jako známí. Valná většina všech kontaktů byla původem hlavně z Ukrajiny nebo z Ruska.

Respondentka uvádí, že domov pro ni znamená takové místo, kde se cítí opravdu dobře a pochopena. Avšak jí nezáleží na konkrétním místě, ale na lidech, kteří sdílejí tento prostor. Ona tvrdí, že v současné době má dva domovy. Ten první má v místě, kde vyrůstala a strávila nejpodstatnější část svého života, tedy na Ukrajině. Jako svůj druhý domov považuje Hradec Králové, kde v posledních letech tráví díky studiu podstatnou část roku.

Jako nejdůležitější osoby v jejím životě respondentka uvedla svou matku a otce, a dvě kamarádky. Její rodiče nadále bydlí na Ukrajině, ale udržuje s nimi stálý kontakt skrze sociální sítě a jezdí za nimi poměrně často. Dvě zmiňované kamarádky jsou původem také z Ukrajiny, kde i nadále žijí a studují na univerzitě.

Dle slov respondentky má více přátel tam, odkud pochází. S Čechy se snažila bavit během prvního roku v ČR, ale setkala se s odmítnutím. Proto v současné době nevyhledává společnost Čechů, ale naopak svých krajanů a Rusů. Odůvodňuje to tím, že když se baví se svými krajany, není mezi nimi jazyková bariéra jako s Čechy. A nakonec dodává, že Češi a Rusové (potažmo Ukrajinci) jsou odlišní, a co je normální pro jednoho, je nezvyklé pro druhého a naopak.

4.2. Výsledky

4.2.1. Celková charakteristika kontaktů

Následující tabulky jsou shrnutím všech respondentů, dat a charakteristik, které studenti zanesli do svých diářů. Celkem se všech šest respondentů bavilo se 176 kontakty, což průměrně čítá téměř 30 kontaktů na jednoho respondenta. S nimi mohli být respondenti ve styku jednou nebo několikrát za sledovaný týden.

Tabulka shrnuje údaje o tom, kolikrát respondenti spolu se svými kontakty komunikovali. Více než polovina všech kontaktů bylo jednorázových a naproti tomu pouhých 8,5 % zabírají kontakty každodenní. Pravidelný kontakt respondenti udržují nejčastěji s rodinou a nejbližšími přáteli.

Tab. 8: Frekvence kontaktu

	N	%
Jednou za týden	93	53
Vícekrát za týden	68	39
Každý den	15	8
Celkem	176	100,0

Zdroj: Diáře respondentů, zpracování vlastní pomocí SPSS.

Respondenti u každého jednotlivého kontaktu vyplňovali, jakou formou proběhl. Nejčastějším typem komunikace byl rozhovor vedený tváří v tvář. Ten vyžadoval, aby se respondent a kontakt nacházeli zároveň na jednom místě. Dalším velice častým typem byla komunikace skrze sociální sítě (nejčastěji Facebook a Skype). V tomto případě nezáleželo, kde se dotyčný nachází nebo odkud pochází.

Tab. 9: Typ komunikace

	N	%
Rozhovor	94	53
Sociální sítě	65	37
Telefon, SMS, e-mail	17	10
Celkem	176	100

Zdroj: Diáře respondentů, zpracování vlastní pomocí SPSS.

Jednou ze základních charakteristik respondentových kontaktů je pohlaví. To sice nebylo součástí vyplňování diáře, ale na základě dodatečného doptání jsem tuto charakteristiku získala. Diáře vyplňovalo pět žen a jeden muž. Avšak poměr žen a mužů

v souboru všech kontaktů tomu neodpovídá. Pokud bychom uvažovali mužskou a ženskou homogenitu vztahů, počet žen v souboru kontaktů by pak měl dalece převyšovat počet mužů. A to se v tomto případě neděje. Poměr mužů a žen je víceméně vyvážený. Pohlaví tedy není hlavním kritériem pro kontakt s daným jedincem. Mnohem důležitější je například země původu, potažmo kulturní a jazyková blízkost.

Tab. 10: Pohlaví kontaktů

	N	%
Muž	84	48
Žena	92	52
Celkem	176	100

Zdroj: Diáře respondentů, zpracování vlastní pomocí SPSS.

Jaké vztahy v současnosti respondenti udržují, znázorňuje následující tabulka. Pouhých šestnáct kontaktů bylo rodinné povahy, což průměrně vychází na téměř tři rodinné příslušníky na jednoho respondenta. Z toho vyplývá, že respondenti udržují pravidelný kontakt pouze s nejbližšími členy své rodiny, což zahrnuje primárně rodiče a případné sourozence nebo prarodiče. Čtvrtina všech kontaktů byla označena jako kamarádi, oproti tomu více než polovina (56,3 %) všech kontaktů byla označena pouze jako známí nebo spolužáci.

Tab. 11: Vztahy mezi respondenty a kontakty

	N	%
Rodina	16	9
Partner/-ka	3	2
Kamarád/-ka	48	27
Škola, známí	99	56
Jiné	10	6
Celkem	176	100

Zdroj: Diáře respondentů, zpracování vlastní pomocí SPSS.

Nejdůležitější charakteristikou kontaktu je jeho země původu. Zde mohly nastat tři situace: buď dotyčný kontakt pocházel z České republiky, nebo pocházel ze stejné země jako respondent (země původu), nebo z úplně jiné země. V tomto ohledu je nejvíce zastoupena Česká republika, avšak rozdíly mezi dalšími okruhy zemí nejsou tak výrazné. Respondenti mají tendence se obklopotvat dalšími cizinci ze stejných zemí, jako jsou oni sami nebo ze zcela jiných zemí.

Tab. 12: Země původu kontaktů

	N	%
ČR	66	37
Země původu	59	34
Jiná země	51	29
Celkem	176	100

Zdroj: Diáře respondentů, zpracování vlastní pomocí SPSS.

4.2.2. Jazykové kurzy

Výukovým jazykem všech dotazovaných zahraničních studentů je čeština. Bylo pro ně tudíž nutné naučit se komunikovat v českém jazyce ještě před nástupem na vysokou školu. K tomu jim sloužily jazykové kurzy pořádané v Čechách nebo v místě bydliště. Pouze jedna respondentka navštěvovala hodiny českého jazyka už ve své zemi. Ostatní dotazovaní využili nabídek kurzů v ČR.

Respondent V: *„Tady na univerzitě jsem už třetí rok. Ve svém městě jsem se dva roky učila česky a pak jsme s rodiči přemýšleli, kde budu studovat. A mysleli jsme si, že by bylo lepší studovat někde jinde. A taky ještě mám české kořeny. Můj pradědeček byl Čech.“*

Jazykové kurzy českého jazyka pro cizince pořádá hned několik institucí, ale respondenti zmiňovali nejčastěji Ústav jazykové a odborné přípravy Univerzity Karlovy v Praze. Ten nabízí několik variant kurzu s možností zakončení mezinárodně uznávanou zkouškou. Dotazovaní studenti nejčastěji docházeli na desetiměsíční nebo dvousemestrální kurz. Tyto kurzy nejsou nijak národnostně specifikované, proto studenti pochází ze všech různých koutů světa.

Respondent D: *„Tady v Hradci jsem třetí rok, v Čechách už čtvrtý. Před UHK jsem studovala na jazykových kurzech přípravných.“*

Respondent I: *„Rok jsem bydlela v Praze a studovala na jazykových kurzech a pak jsem se přestěhovala do Hradce Králové. Teď jsem ve druháku.“*

Respondent K: *„Když jsem přijela do Česka, první rok jsem bydlela v Praze. A připravovala jsem se na univerzitu. To byl kurz českého jazyka, historie a různých předmětů. A to vše jsem studovala a pak na konci udělala češtinu na B2.“*

Tyto jazykové kurzy jsou velmi významné v ohledu osvojení si základů českého jazyka, ale nejen v něm. Studenti zde často získávají své (většinou) první sociální vazby situované v České republice. Zprvu formální vztahy často vyústí v přátelství, nebo i partnerské vztahy, které po ukončení kurzů nezanikají. Vzniká pak síť vztahů rozprostřená po území celé České republiky. Děje se tak v důsledku dalších studií nebo práce v jiných městech ČR.

Hned několik respondentů své nejbližší přátele potkalo na těchto kurzech a nadále spolu udržují přátelské vztahy. Jedna respondentka dokonce uvedla, že svého současného partnera poznala před několika lety právě na jazykovém kurzu. On v současné době studuje v Brně a ona v Hradci Králové.

Respondent I: *„A (nejlepší) kamarádka je z Ruska, ale tady bydlí v Praze už takové dva roky. A potkaly jsme se v Praze na kurzech.“*

Respondent M: *„Řekla bych, že spíš se bavím více s Rusy a více se bavím s Rusy, se kterými jsme se seznámila na těch kurzech.“*

4.2.3. Udržování multikulturních vztahů

Jak již bylo řečeno v předchozím oddíle, jazykové kurzy nejsou nijak národnostně oddělené, díky tomu spolu studují cizinci z mnoha různých zemí. Někdy tak právě vznikají nehomogenní vztahy z hlediska národnosti. Ale v mnoha případech jsou k sobě přitahováni studenti ze stejných nebo sobě blízkých zemí. Velmi silnou soudržnost projevují studenti původem ze zemí bývalého Sovětského svazu.

Tento vzorec je možné postřehnout i v pozdějším školním kolektivu. Dotazovaní studenti ve svých diářích uváděli národnosti svých kontaktů. Tyto kontakty ve většině případů pocházely opět ze zemí bývalého Sovětského svazu. V rozhovorech respondenti konstatovali, že je pro ně mnohem jednodušší navázat a udržovat vztah s někým, kdo

pochází ze stejného kraje. Zdůrazňovali fakt, že k sobě mají jazykově, ale i kulturně velmi blízko.

Respondent D: *„Já se prostě držím té komunity. Ale všichni kamarádi, kteří se kamarádí s Čechy, tak už několik let říkají, že to není ‚to‘ prostě. S Rusy je to pro ně lehčí.“*

Respondent M: *„Bavím se s cizinci z různých zemí. Jak jsem psala v deníku. Baví mě poznávat jiné kultury.“*

Respondent A: *„Ale tady mám taky kamarády, ale to jsou většinou Rusové a další z Arménie, Uzbekistánu.“*

Respondent M: *„V Praze mám hodně ruských kamarádů. Když tam přijedu, tak mám celodenní program s nimi. Je to moc hezké, když jsem v Praze.“*

Díky tomu, že zahraniční studenti rádi navazují vztahy s dalšími cizinci, vznikají pak v rámci školy multikulturní komunity. O udržování těchto internacionálních vztahů mluví i Demelza Jones [2013]. Jedná se o síť podpory, které v sobě obsahují důvěru a vzájemnou ochotu pomoci [Tilly 2007: 3-9]. Jak bylo řečeno v teoretické části, vzniká tu jistá dichotomie. Na jedné straně jsou cizinci, na straně druhé jsou pak členové majoritní společnosti, Češi. Někteří z těchto zahraničních studentů navazují vztahy se členy majoritní společnosti, ale někteří se tomu vyhýbají z mnoha různých důvodů.

4.2.4. Vztahy s Čechy

Kontakt s Čechy, tedy se členy majoritní společnosti, je nedílnou součástí života v České republice. Jelikož dotazovaní respondenti studují na vysoké škole prezenční obory studia, nejsou nijak vyčleňováni z kolektivu dalších studentů. Mají neomezenou možnost kontaktu s nimi. Ovšem během rozhovorů se téměř všichni respondenti vyjádřili rozpačitě nebo negativně o udržování vztahů s Čechy.

Prvním problémem vůbec při komunikaci je jazyková bariéra. Z vlastních zkušeností mohou říci, že respondenti po několika letech strávených v České republice češtinu ovládají na velmi vysoké úrovni. Ale oni sami se vyjádřili tak, že některé věci

nebo emoce jsou pro ně těžko popsitelné. Na druhou stranu za tak krátkou dobu si člověk neosvojí jazyk jako rodilý mluvčí.

Respondent D: *„Na začátku jsem chtěla s někým (Čechem) být nějak blízko prostě a komunikovat a trénovat češtinu, a tak... Měla jsem jednoho kamaráda tady v Hradci a on byl v třetím ročníku a pak odjel do Prahy a pak už jsme spolu nekomunikovali. Nevím proč, já bych to chtěla, ale možná kvůli tomu, že moc špatně mluvím.“*

Respondent V: *„Jo, určitě. Ta (jazyková bariéra) tu vždycky je.“*

Dalším problémem je odlišnost české kultury a zvyklostí od těch, na které jsou respondenti zvyklí po většinu svého života. Češi mají totiž mnoho povahových rysů, za které bývají často veřejně kritizováni. Jejich postoje k cizincům jsou neustále rezervované až nepřátelské. Je všeobecně známo, že Čech je odpůrcem všeho cizího.

Respondent A: *„Když jdu po ulici v Hradci, tak si hodně lidí myslí, že jsem Arab nebo uprchlík nebo migrant. A dívají se na mě trochu divně. Měl jsem už takové problémy. Tady jsou lidé trochu konzervativní.“*

Respondent D: *„Rusové jsou moc otevření lidé, takže můžeš potkat v jeden den člověka a večer už můžete být nejlepší přátelé. V Čechách to tak nefunguje. Češi moc nepustí do svého soukromí.“*

Respondent V: *„Ale nevím proč, já s nimi (Čechy) nevycházím. Ono jsme různí. Na věci se díváme různými pohledy. Co je divné pro Rusa, je normální pro Čecha a naopak. Pro lidi to je různé.“*

Tyto a mnohé další důvody vedou k tomu, že se zahraniční studenti uzavrou vůči majoritní společnosti a nevyhledávají kontakt s nimi. Je pro ně mnohem snadnější udržovat přátelské vazby s ostatními zahraničními studenty ze stejného nebo sousedního kraje původu. Navenek je pro ně ale potřebné udržovat vztahy, které jsou pro ně nutné. Jedná se zde především o úředníky, učitele či spolužáky, kteří mohou dotyčným poskytnout radu nebo pomoc.

Respondent V: *„Když jsem tu byla první rok, tak jsem se scházela s Čechy. Měla jsem tu kamarádky. Bavily jsme se spolu a chodily na*

kávu. Ale pak, nevím proč, přestaly jsme se bavit. Jen se teď pozdravíme nebo se zeptáme, jak se máme. Něco se stalo. Myslím, že to je tím, že na léto odjíždím domů. Já v tu dobu nekomunikuji moc s lidmi a pro někoho je těžké se bavit s někým po síti. Protože je pro ně lepší setkání, rozhovor. Ono je to těžký komunikovat přes síť, když se nacházíte v jiný zemi. Je to těžký. Na síti nevidíš člověka, jeho oči. Ale když nemáš jiné varianty, musíš to využívat.“

Respondent K: *„Takže já i u učitelů, u dětí, který se mnou studují, cítím takovou hranici. Takový odstup. Je mi to jedno, ale je to tak.“*

Respondent D: *„Oni (kamarádi) jsou původem z Ukrajiny a z Ruska. Takže nemám žádného blízkého kamaráda Čecha.“*

Respondent M: *„Také se bavím s Čechy, ale jen víceméně s těmi, se kterými jsem v organizaci. Musím se s nimi bavit.“*

Udržovat vztahy se členy majoritní společnosti je pro některé cizince velice složité. Avšak najdou se i tací, kteří nějakou hranici mezi jimi a Čechy naprosto ignorují. Jedna respondentka uvedla, že její nejlepší kamarádka pochází z Čech (seznámily se na jazykových kurzech), a další respondentka dokonce uvedla, že si našla partnera v České republice. I přes tento fakt je jasné, že zahraniční studenti bližší kontakt s Čechy nevyhledávají nebo se mu dokonce vyhýbají.

Respondent M: *„To je kamarádka a studuje také politologii. Ona je ve vyšším ročníku, studuje už magistra. Takže se hodně bavíme o studiu a životě a o všem. (...) Seznámily jsme se tak, že jsem studovala češtinu ten jeden rok a ona studovala ruštinu. Začaly jsme se bavit jen kvůli jazykům.“*

Respondent I: *„Je (přítel) z České republiky, z Hradce.“*

Jaké vztahy zahraniční studenti navazují, dobře ilustruje i respondentky vyplňovaný diář. Následující tabulka se vztahuje ke dvěma předchozím tématům a reprezentuje, jaký byl hlavní důvod komunikace respondentů se svými kontakty

s ohledem na zemi původu kontaktů. Ovšem tento údaj nevyplňovali všichni respondenti, proto může být zkreslen.

Tab. 13: Důvod kontaktu vzhledem k zemi původu daného kontaktu

		Země původu kontaktu			Celkem
		ČR	Země původu	Jiná země	
Důvod kontaktu	Osobní záležitosti	3	15	15	33
	Škola	25	6	11	42
	Ostatní	2	0	3	5
Celkem		30	21	29	80

Zdroj: Diáře respondentů, zpracování vlastní pomocí SPSS.

Je zřejmé, že Češi v tomto ohledu plní funkci školních kontaktů, nikoliv těch přátelských (tedy osobních). Naopak s cizinci původem ze zemí mimo ČR se respondenti bavili jak o osobních záležitostech, tak i o těch školních. Jejich funkce není jednostranná.

Zmíněné výsledky se v mnohém velmi výrazně podobají závěrům, ke kterým došli Bernard a Vašát [2015] při studiu ukrajinské menšiny v lokalitě Plzně. V jejich případě se jednalo pouze o jiný kontext. Zahraniční studenti ve svých kontaktech zmiňovali jak cizince, tak i Čechy. Avšak Češi jsou ve většině případů považováni pouze za spolužáky a známé, nikoliv za přátele. Jedná se tak o nepříliš blízké vztahy a předmětem komunikace bývají pouze školní záležitosti.

4.2.5. Vazby na zemi svého původu

Dotazovaní studenti strávili celé své dětství a dospívání v zemích svého původu, což ve většině případů čítá sedmnáct až osmnáct let. V tomto věku studenti ukončili středoškolské vzdělání a rozhodovali se, jakou vysokou školu zvolí. Do té doby byly prakticky všechny jejich sociální vazby situovány v zemích, odkud pochází. S příchodem do České republiky se z těchto vztahů staly transnacionální vazby, které bylo nutné nějakým způsobem aktivně udržovat. Tím se z nich stali transmigranti, jako to popisují Hamar a Szaló [2007].

Prakticky všichni respondenti se shodli na tom, že jejich rodiče a případně širší příbuzenstvo nadále žije a pracuje v zemi původu. Pouze jeden z respondentů žije v České republice společně se svým sourozencem.

Respondent M: *„Jsou (rodina) v Rusku a nemyslím si, že by se plánovali stěhovat.“*

Respondent K: *„Moje rodina žije ještě v Uzbekistánu.“*

Co se týká přátelských vazeb, výpovědi respondentů již tak jednotné nejsou. Zde opravdu záleží na každém jednotlivci, jak přistupuje k udržování transnacionálních vazeb nebo navazování nových kontaktů. Někteří respondenti preferují udržování transnacionálních vazeb a dokonce je upřednostňují před navazováním vazeb v Čechách. Proto vazby situované v zemích původu mají spíše přátelský charakter a naopak vazby na Českou republiku (popřípadě přímo na její občany) mají povahu instrumentálních vztahů.

Respondent A: *„Tak rodina bydlí v Arménii, v Jerevanu. Často si píšeme a mluvíme spolu. O prázdninách a zkuškovém tam často odlétám, když mám peníze a čas. Ti přátelé jsou z Arménie. Dva z nich už bydlí v Praze, také získali stipendium. Zbylí tři jsou ještě v Arménii, ale přál bych si, aby se sem také přestěhovali.“*

Respondent V: *„Oni žijí na Ukrajině, protože tam studují univerzitu. A potkala jsem se s nimi na univerzitě, protože jsem před studiem v Čechách studovala rok na univerzitě v mém městě. (Kde máš více přátel?) Myslím, že tam, odkud pocházím.“*

Respondent K: *„(Jména) jsou tři holky, se kterými jsem tři roky studovala na lyceu. V Uzbekistánu máme devět let školy a tři roky lyceum. To je jako gymnázium, bylo zaměřené na politologii. Byly jsme nejlepší kamarádky a máme jedna druhou rády. Skončila jsem před dvěma lety a stále se bavíme. Necítíme se vedle sebe tak, že se není o čem bavit. Vždycky je o čem mluvit.“*

Někteří respondenti naopak preferují navazování kontaktů na území České republiky. Zde mohou udržovat přátelské vztahy se členy majoritní společnosti nebo

spíše s dalšími cizinci ze stejné země původu nebo jiné (viz předchozí oddíly). V zemích odkud pocházejí, udržují jen malé množství vztahů nebo žádné (kromě rodiny).

Respondent D: *„No to protože tady (v Čechách) mám ty kamarády. Tam už moc ne, v Petrohradu mám už jen svou nejlepší kamarádku a rodinu.“*

Respondent I: *„No, poslední dobou se cítím nejlíp v Česku, protože tady mám víc kamarádů. V Rusku mi už kamarádi tak nezůstali. Jenom rodina. Všichni kamarádi se už někam přestěhovali, takže asi tak.“*

Respondent M: *„V Rusku nemám tolik přátel. Už jsme se tak rozdělili. Mám tam kamarády, ale není jich tolik a nemluvím s nimi tak často.“*

Následující tabulka se vztahuje k několika předchozím tématům výsledků. Tabulka totiž zobrazuje druhy vztahů v souvislosti se zemí původu kontaktů. Logicky z tabulky vzešlo, že všichni rodinní příslušníci pochází ze zemí původu respondenta. Avšak velice překvapivý fakt bylo zjištění, že respondenti své partnery nacházejí nehledě na zemi původu. Z šesti respondentů jich polovina v současné době měla partnera; ti pocházeli z různých zemí i okruhů zemí.

Tato tabulka zároveň potvrzuje, co bylo naznačeno v té předchozí. České kontakty ve většině případů neplatí za blízké přátele. Pouze 8 % ze všech přátelských vztahů pocházelo z České republiky. Mnohem lépe na tom byly kontakty ze zemí původu, které čítají více než 50 % ze všech přátelských vztahů, a z jiných zemí pochází 35 % přátel. Naopak nejvíce známých a školních kontaktů pochází z České republiky a následně i z jiných zemí, pouze minimum pochází ze země původu respondenta. Jiné kontakty tvoří neznámí lidé, se kterými respondenti mluvili.

Tab. 14: Druh vztahu v souvislosti se zemí původu kontaktu

			Země původu kontaktu			Celkem	
			ČR	Země původu	Jiná země		
Druh vztahu	Rodina	Četnost	0	16	0	16	
		%	0 %	100 %	0 %	100 %	
	Partner/-ka	Četnost	1	1	1	3	
		%	33 %	33 %	33 %	100 %	
	Kamarád/-ka	Četnost	4	27	17	48	
		%	8 %	56 %	36 %	100 %	
	Škola, známí	Četnost	60	8	31	99	
		%	61 %	8 %	31 %	100 %	
	Jiné	Četnost	1	7	2	10	
		%	10 %	70 %	20 %	100 %	
	Celkem		Četnost	66	59	51	176
			%	38 %	33 %	29 %	100 %

Zdroj: Diáře respondentů, zpracování vlastní pomocí SPSS.

4.2.6. Percepce domova

Během rozhovorů jsem respondenty požádala, aby uvedli, co pro ně znamená domov a definovali ho. Odpovědi studentů se v mnohém lišily. Prakticky pro každého znamená domov něco jiného, avšak některé motivy se ve výpovědích opakovaly. Částečně mohu souhlasit s Laštovkovou [2007], respondenti nejčastěji uváděli jako stěžejní témata vztahu (rodina, blízcí přátelé), bydliště a rodiště. Dále respondenti velice často zmiňovali emocionální složku domova, jak konstatoval Hučín [2003]. Prakticky všichni respondenti pomíjí aspekt přesně určeného místa. Primárně jim záleží na lidech, které mají ve svém okolí. Následují definice domova všech dotázaných.

Respondent A: *„Domov je to místo kde mě milují a kde mám i já lidi, které mám rád. Tam nemusím vysvětlovat, kdo jsem nebo odkud jsem. Jde o to, že tam nejsem cizinec.“*

Respondent D: *„No, obecně domov, tam cítím se dobře.“*

Respondent I: *„Asi domov to je to místo, kde je rodina, kamarádi.“*

Respondent K: *„Domov pro mě je rodina. Vše. Jestli budu bydlet v Iránu, Sýrii, Afghánistánu a bude tam moje rodina, tak to bude můj domov. Takže mi nevadí Taškent, Česko... Země nemá tu hranici.“*

Respondent M: *„Určitě domov je tam, kde jsem se narodila. Je to moje město, můj dům, kde bydlí rodiče a prarodiče. Co je domov? Protože mám přítele, tak by byl domov, kdybych s ním někdy bydlela. Ale to taky je ještě daleko.“*

Respondent V: *„Domov pro mě znamená to místo, kam se můžu vždycky vrátit nebo vždycky mně pomohou s něčím. Když mám nějaký problém, tak můžu vždycky přijet a zavolat nebo něco. A oni mi vždycky něco řeknou. Domov to je pro mě něco takového vážného, kde ty můžeš vždycky být a kde můžeš být pochopen. (...) Myslím, že místo není tak důležité, ale důležití jsou ti lidé, kteří jsou se mnou. Myslím, že to je nejdůležitější. Ty s nimi můžeš být v rodném městě nebo to může být jiná země. Ale důležití jsou ti lidé.“*

4.2.7. Kde mají svůj domov

Po tom, co respondenti nastínili svůj pohled na domov a jeho definici, zeptala jsem se jich, kde se podle nich nachází jejich domov. Pro většinu studentů bylo vcelku složité uvědomit si, kde je jejich „doma“. Ale všichni respondenti uvedli alespoň jednu zemi jako domovinu; nikdo se nevyjádřil v tom smyslu, že svůj domov nemá.

Čtyři z šesti dotázaných respondentů nacházejí svůj domov v zemi svého původu, ale zároveň i v České republice. Většina z nich spojuje svou zemi původu hlavně s rodinou a také s ideou svého rodiště. Naopak Česká republika je nejčastěji spojována s místem současného bydliště a přítomností určitého množství přátel.

Získané souvislosti v mnoha ohledech korespondují s tezemi Szaló. On tvrdí, že rodný domov (potažmo země) zůstává domovem i v případě, že zde jedinec již trvale nežije. Dále dodává, že domov se dá rozlišit jako dvojí: na *místo návratu* a *místo cíle projektu*. Skrze jednání orientované na budoucnost respondenti utvářejí své domovy v České republice [Szaló 2006: 149]. Z toho vyplývá, že cizinci mohou udržovat tzv. dvojí domov, a také se tak ve většině případů děje.

Respondent D: „*Takže nemůžu říct přesně, že můj dům tady nebo v Petrohradu. Už půl napůl. (...) No to protože tady mám ty kamarády. Tam už moc ne, v Petrohradu mám už jen svou nejlepší kamarádku a rodinu. (...) Takže když jsem v Petrohradu, tak mi chybí ty kamarádi, co zůstávají tady. Když jsem tady, tak mi chybí rodina zas. Vždycky něco nebo někdo chybí.*“

Respondent I: „*Když jsem s kamarády v Hradci, tak se tu cítím doma, taky když jsem doma v Rusku s rodinou, taky se cítím, že jsem doma. (...) No, poslední dobou se cítím nejlíp v Česku, protože tady mám víc kamarádů.*“

Respondent M: „*Cítím se víc doma, když jsem s rodiči, ale cítím se doma i tady v Hradci. (...) Hradec je můj druhý domov. (...) Tak mám dva domovy jako Hradec, kde bydlím a studuji, a Rusko, kde jsem se narodila.*“

Respondent V: „*Tak první můj domov je tam, protože tam jsem vyrostla, učila se, seznámila se s lidmi. Ale Čechy už taky považuju za svůj domov. Protože jsem tu třetí rok, tady se taky setkávám s lidmi, učím se nové věci. A proto to je už důležitá část mého života. A taky můžu říct, že to je takový domov pro mě. (...) Tak, mám dva domovy.*“

Jeden ze zbývajících respondentů považuje za svůj domov pouze zemi svého původu. On sám to vysvětluje tak, že v Hradci Králové nemá blízké přátele. Jemu nejbližší lidé žijí pouze v Praze a ve městě, odkud pochází.

Respondent A: „*Můj domov je jednoznačně v Jerevanu, v Arménii. Tam jsem vyrostl, tam je moje rodina a přátelé. V Hradci nemám pocit, že jsem doma. Lidé se tu chovají jinak.*“

Poslední respondent nachází svůj domov spíše v České republice. Zde totiž žije v jednom bytě se svým bratrem, tedy s částí své rodiny. Zároveň v Čechách tráví největší část roku. Důležité je zmínit, že tento respondent neklade důraz na místo, kde se v současné době nachází. Důležité je, aby okolo sebe měl rodinu a přátele.

Respondent K: „V Čechách, protože tu bydlím bratrem. Takže se cítím úplně spokojeně. Jsme dva členové rodiny. Takže půlka rodiny je tu se mnou. A je to všechno normální.“

4.2.8. Nejbližší kontakty

Respondenti měli během rozhovoru uvést několik nejbližších osob. Ve všech případech studenti jmenovali nejprve členy své rodiny a následně pak své partnery nebo blízké přátele. V následující tabulce je uveden souhrn všech nejbližších kontaktů, které respondenti během rozhovoru jmenovali. Nejbližší osoby jsou rozděleny do dvou skupin dle země, kde v současné době žijí. Zároveň jsem tabulku doplnila o údaj reprezentující délku dosavadního pobytu na území České republiky.

Zde se přímo nabízí dát do souvislosti dobu strávenou v České republice a počet blízkých kontaktů českého původu, podobně jako to učinili Bernard a Vašát ve své studii ukrajinské menšiny [2015]. Ti došli k závěru, že s rostoucí dobou strávenou v ČR, roste i počet blízkých vazeb českého původu. K takovému závěru v této bakalářské práci dojít nemohu, jelikož respondenti ve většině případů neměli žádné nejbližší přátele českého původu.

Ovšem dle následující tabulky pravděpodobně existuje určitá souvislost mezi dobou strávenou na území České republiky a počtem nejbližších kontaktů, které se nacházejí v ČR (nehledě na jejich zemi původu). K prokázání této souvislosti by bylo třeba většího vzorku respondentů a vyšší míry operacionalizace nejbližších kontaktů.

Tab. 15: Počet nejbližších kontaktů s ohledem na zemi současného bydliště

	V ČR	V zemi původu, popř. jinde	Roky v ČR
Respondent A	2 kamarádi	3 kamarádi, rodina	2
Respondent D	3 kamarádi, partner	1 kamarád, rodina	4
Respondent I	1 kamarád, partner	Jen rodina	3
Respondent K	1 kamarád, bratr	4 kamarádi, rodina	2
Respondent M	1 kamarád	1 kamarádka, rodina, partner	3
Respondent V	-	2 kamarádi, rodina	3

Zdroj: Rozhovory s respondenty, zpracování vlastní.

4.3. Shrnutí poznatků

Všech šest respondentů se během týdne bavilo se 176 kontakty, z nichž bylo 84 jedinců (48 %) mužského pohlaví. Průměrně na každého respondenta připadá 30 osob, se kterými byli nejčastěji v kontaktu pouze jednou během týdne a to prostřednictvím osobního rozhovoru nebo skrze sociální síť. Více než polovina těchto kontaktů byla pouze známí nebo spolužáci. Třetina kontaktů pocházela z České republiky, zbylé dvě třetiny ze zemí původu respondentů a ostatních zemí.

Až na jednoho respondenta se všichni dotázaní zahraniční studenti zúčastnili jazykových kurzů, které pořádá Karlova Univerzita. Tyto kurzy nesloužily pouze k osvojení si základů českého jazyka, avšak staly se také místem, kde respondenti navazovali své první vztahy situované na území České republiky. Jedná se převážně o vztahy, kde není brán ohled na zemi původu zúčastněných.

Jelikož tyto jazykové kurzy nejsou nijak národnostně specifikované, vznikají tak multikulturní vztahy, které jsou pak základem pro budoucí vazby. Tito studenti pak v navazování multikulturních vztahů pokračují i v prostředí vysoké školy a nadále se obklopují dalšími zahraničními studenty, kteří pochází ze stejné země nebo rozdílné než oni sami.

Oproti tomu většina zahraničních studentů nevyhledává v hojné míře bližší kontakt se členy majoritní společnosti, tedy s Čechy. V tomto ohledu respondenti vyzdvihují kulturní a jazykové odlišnosti, které mezi sebou oni a Češi mají. Nicméně se pár respondentů vyjádřilo i tak, že se kontaktu s Čechy nikterak nebrání. Dokonce mají mezi Čechy blízkého přítele nebo partnera. Avšak těch je minimum. Vztahy s Čechy většinou platí za formální a účelové.

Ovšem vazby jedince na zemi svého původu mají ve všech případech velice odlišnou povahu. Téměř všichni rodinní příslušníci dotazovaných respondentů se nadále nachází v zemi, odkud tito respondenti pochází. S ostatními vztahy to tak jasné není a jednotlivé odpovědi se dost různily. Někteří dotázaní uvedli, že v zemi svého původu již nemají blízké přátele, jiní mají zase většinu přátel právě zde. Anebo mají blízké kontakty jak v zemi svého původu, tak i v České republice.

Respondenti definovali domov pomocí několika stěžejních témat: rodiště, bydliště, blízké vztahy (rodina, přátelé) a emocionální složka. Následně pak uváděli, kde se podle nich nachází jejich domov. Většina respondentů se vyjádřila tak, že se cítí

doma v místě svého původu i zde v Čechách. Díky tomu udržují tzv. dvojí domov. Nicméně někteří se též vyjádřili jen pro jednu zemi – buď Českou republiku, nebo zemi svého původu.

V ohledu nejbližších kontaktů odpovědi nebyly ani zdaleka jednotné. Zde záleželo opravdu na každém jednotlivci a jeho životní zkušenosti. Někteří nacházejí větší množství blízkých osob v zemi svého původu, jiní zase v České republice. Je ale zřejmé, že s rostoucí dobou strávenou v Čechách roste i počet blízkých kontaktů nacházejících se na území ČR.

5. Kritická diskuse

Hlavním nedostatkem této bakalářské práce je malý počet získaných zahraničních studentů. Bylo velice těžké sehnat alespoň nějaké respondenty, kteří by odpovídali požadovaným charakteristikám, jelikož ne všichni jsou ochotni participovat na něčem takovém. Dalším nedostatkem zmiňovaného vzorku je velmi malé zastoupení mužského pohlaví. Dle mého názoru je důvodem to, že se na inzerát uveřejněný na nástěnkách kateder ozývaly pouze ženy, které z velké části doporučovaly další ženy. To znemožňuje porovnávání skupiny mužů a žen.

Dalším nedostatkem, tentokrát při tvorbě diáře, byla absence možnosti zanést do něj vztahy mezi jednotlivými kontakty, takzvané vazby alter-alter. Následné doptávání během rozhovoru by bylo velice zdlouhavé, proto jsem od něj upustila. Tím jsem výrazně omezila možnosti zpracování diáře, jelikož některé charakteristiky bez těchto vztahů nelze spočítat nebo určit. Zároveň by bylo vhodné diář doplnit o další informace o kontaktech (místo současného bydliště, věk, pohlaví, status aj.) a apelovat na kompletním vyplnění celého diáře.

Naopak velikým pozitivem při sbírání dat byla podoba strukturovaného diáře. Při dnešním rozvoji moderní techniky bylo možné, aby jej respondenti vyplňovali elektronicky v průběhu celého dne. To mi usnadnilo práci hlavně při přípravě i zpracování, které nevyžadovalo následný přepis. Zároveň náklady na přípravu výzkumu byly velmi nízké.

Celkovým přínosem této bakalářské práce je alespoň částečný vhled do toho, jak v České republice navazují vztahy zahraniční studenti a jak vnímají domov. V této tematice je mnoho dalších aspektů, na které je možné se v budoucnosti zaměřit. Mě osobně by rozhodně zajímalo zkoumat tuto problematiku do hloubky s větším počtem respondentů a výzkumných témat.

Ovšem největším přínosem této práce pro mě byla nedocenitelná zkušenost při přípravě celého výzkumu, komunikaci s respondenty a zpracování všech získaných dat. Mohla jsem zde prakticky využít veškeré znalosti, které jsem získala na seminářích a přednáškách během celého studia.

6. Závěr

Cílem této bakalářské práce bylo primárně zkoumat povahu sociálních vazeb zahraničních studentů a jejich percepci domova v podmínkách České republiky. Vše probíhalo v lokálním kontextu Hradce Králové, kde dotázaní studenti navštěvují Univerzitu Hradec Králové. Práce si zavdala úkol zodpovědět tři hlavní výzkumné otázky, čehož bylo doopravdy dosaženo.

První otázka se zabírala tím, do jaké míry navazují studenti vztahy se členy majoritní společnosti, tedy s Čechy. Ve většině případů se dá hovořit o tom, že dotazovaní studenti aktivně nevyhledávají přátelské kontakty se členy majoritní společnosti. Tito dotázaní studenti spíše preferují navazování přátelských vazeb s jinými zahraničními studenty. Vznikají tak multikulturní sociální skupiny v kontextu univerzitního kolektivu.

Ovšem někteří se kontaktu s českými studenty vůbec nevyhýbají. Mezi nimi mají například své partnery či blízké přátele. Nicméně ani jeden z dotázaných studentů se nevyjádřil tak, že by přátelství s českými občany, potažmo studenty nějak cíleně vyhledával.

V pořadí druhá otázka řešila, jakou povahu mají sociální vazby těchto studentů, kteří nepocházejí z České republiky, ale studují tu. Sociální vazby bych v této souvislosti rozdělila na dvojí – rodinné a ostatní. Rodinné vztahy všech dotázaných zahraničních studentů jsou situovány primárně v zemích původu. S nimi respondenti udržují vztah skrze internetovou komunikaci a příležitostné návštěvy. Všichni z respondentů udržovali se členy své rodiny vřelé vztahy.

Ostatní vztahy mohou dotázaní zahraniční studenti navazovat s dalšími cizinci (žijícími na území ČR nebo ve své zemi původu), či se členy majoritní společnosti. Nejčastěji ale respondenti vyhledávají navazování nových přátelských vztahů s dalšími zahraničními studenty, kteří momentálně žijí na území České republiky. S ostatními českými studenty navazují především kolegiální vztahy, které jsou pro ně potřebné a nutné. Avšak ne všichni si udržují takovýto odstup, ale takových je minimum.

Pokud dotázaný uvedl, že v současné době udržuje významné transnacionální vazby, vždy se jednalo o přátelské nebo rodinné vztahy. Ty většinou pochází z dob raného dětství nebo školní docházky. Obsahují většinou velké množství důvěry a mají dlouhotrvající charakter.

Poslední výzkumná otázka se zabývala souvislostí mezi sociálními vazbami zahraničních studentů a jejich percepcí domova. Zde jsem využila zejména kontakty, které respondenti zmínili během rozhovoru jako sobě nejbližší, a informaci, kde se cítí doma. V tomto případě nezáleží tolik na tom, odkud kontakty pocházejí, ale kde v současné době žijí.

Pokud se respondent vyjádřil tak, že má v současné době na území České republiky blízké přátele, rodinu anebo partnera, ve většině případů už Česko považoval částečně nebo úplně za svůj domov. Velký význam zde měly kontakty nově navázané s dalšími cizinci a případně s Čechy. Pokud dotazovaní neměli na území Česka dlouhodobé přátele, nepovažoval tuto zemi za svůj domov.

Významná souvislost mezi těmito faktory je zřejmá, ale z rozhovorů dokonce vyplývá, že se nejedná o jediný důvod. Respondenti svůj pocit domova v České republice spojovali s dobou strávenou v této zemi a účelem, kvůli kterému tu jsou (studium). Bylo by rozhodně zajímavé při dalších bádáních zkoumat, které další faktory mají vliv na to, kde dotázaní identifikují svůj domov.

Problematika, kterou jsem se zabývala v této bakalářské práci, není rozhodně vyčerpána celá. Bylo by v mnoha ohledech zajímavé zabývat se vztahy zahraničních studentů do hloubky. Nicméně největší přínos této bakalářské práce vidím v osobní zkušenosti s tvorbou a vedením malého výzkumného projektu.

7. Seznam použité literatury

- Bolger, N., A. Davis, E. Rafaeli. 2003. „Diary Methods: Capturing Life as It Is Lived.“ *Annual Review of Psychology* 54 (1): 579-616.
- Burcin, B., D. Drbohlav, T. Kučera. 2008. „Možnosti migračního řešení perspektivního úbytku a demografického stárnutí obyvatelstva České republiky.“ *Sociologický časopis* 44 (4): 653-682.
- Buščíková, L. 1999. „Analýza sociálních sítí.“ *Sociologický časopis* 35 (2): 193-206.
- Czaló, C. 2006. „Domov a jiná místa/ne-místa formování kulturních identit.“ *Sociální studia* 3 (1): 145-160.
- Český statistický úřad. 2015. *Cizinci v České republice*. Praha: Český statistický úřad.
- Disman, M. 2002. *Jak se vyrábí sociologická znalost*. Praha: Karolinum.
- Domínguez, S., I. Maya-Jariego. 2008. „Acculturation of Host Individuals: Immigrants and Personal Networks.“ *American Journal of Community Psychology* 42 (3): 309-327.
- Drbohlav, D., Z. Uherek. 2007. „Reflexe migračních teorií.“ *Geografie* 112 (2): 125-141.
- Duffková, J. 2008. „Domov z pohledu sociologie.“ *Stavba* 15 (3): 16-19.
- Evans, P. 2000. „Fighting Marginalization with Transnational Networks: Counter-Hegemonic Globalization.“ *Contemporary Sociology* 29 (1): 230-241.
- Greiner, C., Sakdapolrak, P. 2013. „Translocality: Concepts, Applications and Emerging Research Perspectives.“ *Geography Compass* 7 (5): 373-384.
- Günter, V. 2007. „Cizinci v ČR.“ *AntropoWebzin* 3 (2-3): 42-56.
- Hamar, E. 2006. „Diaspora mezi snem a realitou. Znovuobjevená společenství pro transnacionální svět?“ *Sociální studia* 3 (1): 129-143.
- Hamar, E., C. Szaló. 2007. "Osm migrujících žen a jejich transnacionální sdílený svět." *Sociologický časopis* 43, 1: 69-88.
- Hannerz, U. 1996. *Transnational Connections: Culture, people, places*. London: Routledge.

- Hannerz, U. 1998. „Transnational Research.“ Pp. 235-256 in Bernard, H. R. *Research methods in anthropology: Qualitative and quantitative approaches*. London: Altamira.
- Henig, D. *Islám(y) a transnacionální praxe: Antropologická analýza islámských sociálních sítí v České republice*. Plzeň, 2007a. Diplomová práce. Západočeská univerzita v Plzni. Fakulta filozofická. Katedra antropologie.
- Henig, D. 2007b. „Migrace.“ *AntropoWebzin* 3 (2-3): 35-41.
- Henig, D. 2007c. „Transnacionalismus.“ *AntropoWebzin* 3 (2-3): 94-103.
- Hučín, J. 2003. „Domov jako zrcadlo vlastního já.“ *Psychologie dnes* 9 (4): 9-11.
- Jones, D. 2013. „Cosmopolitans and ‘cliques’: Everyday socialisation amongst Tamil student and young professional migrants to the UK.“ *Ethnicities* 13 (4) 420–437.
- Klimeš, L. 1981. *Slovník cizích slov*. Praha: Státní pedagogické nakladatelství.
- Linhart, J., Petrušek, M., Vodáková, A., Maříková, H. 1996. *Velký sociologický slovník*. Praha: Karolinum.
- Laštovková, J. 2007. „Doma" v pohraničí.“ Pp. 85-94 in Houžvička, V., L. Novotný (eds.). *Otisky historie v regionálních identitách obyvatel pohraničí. Sebedefinice a vzájemné vnímání Čechů a Němců v přímém sousedství*. Praha: Sociologický ústav AV ČR.
- Malina, J. 2009. *Antropologický slovník*. Brno: Akademické nakladatelství CERM.
- Mikuš, M. 2009. „Naprieč hranicami, mimo autentického a falošného: transnacionálna antropológia, turizmus a identita.“ *Sociální studia* 6 (1): 187-210.
- Petráčková, V., J. Kraus. 1998. *Akademický slovník cizích slov: [A-Ž]*. Praha: Academia.
- Rákoczyová, M., R. Trbola. 2009. *Sociální integrace přistěhovalců v České republice*. Praha: Sociologické nakladatelství.
- Reichel, J. 2009. *Kapitoly metodologie sociálních výzkumů*. Praha: Grada Publishing.
- Szaló, C. 2007. *Transnacionální migrace: proměny identit, hranic a vědění o nich*. Brno: Centrum pro studium demokracie a kultury.

- Uherek, Z. 2007. „Romské migrace ze Slovenska v kontextu evropských migračních trendů.“ *Sociologický časopis* 43 (4): 747-774.
- Vašát, P. 2012. „Mezi rezistenci a adaptaci: Každodenní praxe třídy nejchudších.“ *Sociologický časopis* 48 (2): 247-282.
- Vašát, P., J. Bernard. 2015. „Formování komunit, nebo sociální integrace? Analýza personálních sítí ukrajinských imigrantů v Plzni.“ *Sociologický časopis* 51 (2): 199-225.
- Vertovec, S. „Conceiving and Researching Transnationalism.“ *Ethnic and Racial Studies* 22 (2): 447-462.
- Wellman, B. 1983. „Network Analysis: Some Basic Principles.“ *Sociological Theory* 1 (1): 155-200.

Příloha 2: Kódování deníku

Frekvence

- 1 Jednou za týden
- 2 Vícekrát za týden
- 3 Každý den

Pohlaví

- 1 Muž
- 2 Žena

Místo kontaktu

- 1 Doma
- 2 Venku
- 3 Škola
- 4 Online

Země původu kontaktu

- 1 ČR
- 2 Země původu
- 3 Jiná země

Typ komunikace

- 1 Rozhovor
- 2 Sociální síť
- 3 Telefon, SMS, e-mail
- 4 Jiné

Důvod komunikace

- 1 Osobní záležitosti
- 2 Škola
- 3 Ostatní

Vztah s respondentem

- 1 Rodina
- 2 Partner/-ka
- 3 Kamarád/-ka
- 4 Škola, známí
- 5 Jiné

Příloha 3: Scénář rozhovoru

1. Úvodní otázky
  - Ohledně dne, školy, nálady...
2. Otázky na domov a pobyt v HK
  - Proč se rozhodl pro studium v HK?
  - Jak dlouho už tu žije?
  - Kde žije jeho rodina?
  - Co pro něj znamená domov? Čím domov definuje?
  - Kde se nachází jeho domov? ČR/země původu?
3. Otázky na deník
  - Jak se mu deník vyplňoval?
  - Chybí dle respondenta v seznamu kontaktů nějaká osoba jemu blízká?
  - Úkol: Vybrat 5 nejdůležitějších, nejbližších osob ze seznamu týdenních kontaktů.
  - Seřadit těchto pět kontaktů dle významnosti 1 (nejvíce) – 5 (nejméně).
4. Socio-demografické otázky
  - Věk
  - Země, odkud pochází
  - Obor a ročník studia
  - Brigáda, zaměstnání?

Příloha 4: Transkripce rozhovoru

Respondent M

Tazatel: Tady je scénář rozhovoru, kterým se budu tak nějak řídit.

Respondent: Jo, dobře.

T: Mohla bys mi teď říct něco o sobě? Proč ses rozhodla studovat v Čechách, co tě k tomu vedlo a jak dlouho tu jsi? Co studuješ?

R: Takže je mi 20 let teďka. A když jsem byla ještě v Rusku a studovala jsem tam ve škole, tak mi bylo 17 let, a protože jsem dobře mluvila anglicky, tak jedna moje učitelka mi nabídla, že zná jednu slečnu, která uspořádává studium v zahraničí, konkrétně v Česku. Takže jsem ji kontaktovala. Moji rodiče to zpočátku nechtěli, ale protože se jim nelíbí ruská politická situace, tak chtěli, abych se někam přestěhovala z Ruska. A nezůstávala tam. Dohodli jsme se tak nějak náhodou. Všechno to uspořádala ta slečna. Takže jsem ani nepodala žádnou přihlášku na ruskou univerzitu. Jen do Čech po tom, co jsem dostala vízum. Pak jsem jela do Prahy, kde jsem studovala češtinu na jazykovém kurzu na Karlovce. Dostala jsem B2 certifikát a pak jsem se dostala na UHK na politologii.

T: Takže jsi tady tři roky?

R: Dva a půl roku.

T: Čili rok na kurzu Karlovky a rok a půl studuješ na UHK. Takže jsi ve druháku?

R: Jo, přesně tak.

T: Tvoje rodina ještě pořád žije v Rusku?

R: Jsou v Rusku a nemyslím si, že by se plánovali stěhovat.

T: Nechtějí se stěhovat?

R: Oni by chtěli, ale ono je dost těžké když se takhle chce přestěhovat celá rodina. A taky mají tam práci a oni z ní nemůžou jen tak odejít. Taky by nedostali takový plat, co dostávají v Rusku. Rodina je zatím teda tam. Ale mám ještě sestru, ona je zatím hodně malá, je jí 6. Možná až jí bude 18, tak se rodiče rozhodnou, aby někam taky jela.

T: Zkusila bys mi říct, co pro tebe znamená domov? Co za domov považuješ a co je pro tebe v tomhle směru nejdůležitější?

R: Určitě domov je tam, kde jsem se narodila. Je to moje město, můj dům, kde bydlí rodiče a prarodiče. Co je domov? Protože mám přítele, tak by byl domov, kdybych s ním někdy bydlela. Ale to taky je ještě daleko.

T: Takže bys řekla, že v tom pojetí domova ti jde spíš o ty lidi, nebo o to místo?

R: To místo je jen jedno, to kde jsem se narodila. A pak ty lidi.

T: Takže bys řekla, že teď máš dva domovy? Nebo se cítíš někde víc doma než jinde?

R: Cítím se víc doma, když jsem s rodiči, ale cítím se doma i tady v Hradci. Ale když jsem se stěhovala do Hradce z té Prahy, tak jsem se cítila víc doma v Praze prvního půl roku. Protože první rok jsem často jezdila do Prahy a mám tak hodně kamarádů. V té době jsem měla ještě víc. Cítila jsem, že Praha je můj domov. Ale už je to dlouho a cítím, že Hradec je můj druhý domov.

T: Takže máš ty domovy dva? Dalo by se to tak říct?

R: Tak mám dva domovy jako Hradec, kde bydlím a studuji, a Rusko, kde jsem se narodila.

T: Tohle bychom měly. Já ti tady ukážu tvůj deník. Zkus mi říct, jestli máš pocit, že ti tady někdo chybí. Někdo důležitý, se kterým jsi jen ten týden nebyla v kontaktu.

R: Ano, jsou tací. Třeba moje kamarádka z Ruska, Jana Mišanova. My jsme spolu chodily do školy a bydlely kousek od sebe, takže jsme byly pořád spolu. Ona se pak odstěhovala do Petrohradu a já odjela do Čech.

T: A teda bavíte se spolu ještě?

R: My se spolu bavíme tak občas. Jsme dobré kamarádky, když se spolu bavíme, tak o všem. Ale nebavíme se spolu tak často. A tento týden jsme se spolu nebavily, protože jsem měla spoustu práce i s konferencí. Bylo toho hodně tenhle týden.

T: Zkusila bys mi z tohoto výčtu kontaktů říct, kdo je pro tebe nejdůležitější nebo nejbližší z těch osob?

R: Tak asi můj přítel, rodiče a pak ta kamarádka. Pak taky E. Součková, to je kamarádka a studuje také politologii. Ona je ve vyšším ročníku, studuje už magistra.

Takže se hodně bavíme o studiu a životě a o všem. Občas se vůbec nebavíme, protože toho máme hodně. Nebavíme se tak často, ale o všem.

T: A ona je z Česka?

R: Jo, je. Seznámily jsme se tak, že jsem studovala češtinu ten jeden rok a ona studovala ruštinu. Začaly jsme se bavit jen kvůli jazykům.

T: Abyste si navzájem s nimi pomohly.

R: Jo, tak.

T: Takže myslíš, že tenhle výčet, co tu mám. Maminka, tatínek, přítel a ty dvě kamarádky, tak to je výčet těch nejbližších pro tebe?

R: Ještě chybí moje kamarádka A. Pozdnyakova a je taky z Ruska.

T: A myslíš, že teď už tady teda jsou ti nejbližší tobě?

R: Ano, myslím, že ano.

T: Tvůj přítel je z Velké Británie?

R: Ano, je.

T: A jak jste se poznali?

R: Na internetu. Bylo to takové zvláštní. Když jsem bydlela v Praze, tak jsem se potkávala s lidmi hodně. Chodila jsem na každou party, co se konala. A znáš to, když jedeš do zahraničí a chceš kontaktovat lidi a můžeš zůstat u nich doma? A kontaktuješ někoho a chceš, aby ti něco v tom městě ukázal. Chtěla jsem jet do Německa a kontaktovala jsem tam lidi. Měla jsem na této stránce svou stránku a lidi pak kontaktovali mě. A on mě kontaktoval, že jede do Prahy a že by chtěl něco ukázat. Nejdřív jsme si hodně psali a povídali, fakt každý den. A pak se to stalo. On přijel. A jsme si takoví podobní a teď se setkáváme každé prázdniny, když máme čas.

T: Jak často se teda vídáte?

R: Záleží na období. V létě se sejdeme na tři týdny, pak jedu domů a pak přijedu zpátky a v září ještě dva týdny strávíme spolu. Pak ještě o zkouškovém se vídáme třeba tři týdny.

T: Kdybych se tě zeptala, jestli se v Čechách bavíš hodně s Čechy? Nebo si hodně udržuješ ruské kontakty?

R: V Rusku nemám tolik přátel. Už jsme se tak rozdělili. Mám tam kamarády, ale není jich tolik a nemluví s nimi tak často. V Praze mám hodně ruských kamarádů. Když tam přijedu, tak mám celodenní program s nimi. Je to moc hezké, když jsem v Praze. Řekla bych, že spíš se bavím více s Rusy a více se bavím s Rusy, se kterými jsme se seznámila na těch kurzech. Také se bavím s Čechy, ale jen víceméně s těmi, se kterými jsem v organizaci. Musím se s nimi bavit a v podstatě jsme kamarádi.

T: Takže se bavíš i s Čechy i s cizinci.

R: A s cizinci z různých zemí. Jak jsem psala v deníku. Baví mě poznávat jiné kultury.

T: Já myslím, že to je vše, děkuji ti.

R: Nemáš za co.

Příloha 5: Dopis/inzerát

Vážené kolegyně, vážení kolegové,

jmenuji se Kateřina Novotná a jsem studentkou Sociologie na Filozofické fakultě UHK a píši svou bakalářskou práci na téma sociálních vazeb zahraničních studentů v Hradci Králové. Jedná se o empirický výzkum, který je třeba doplnit o několik rozhovorů a dalších materiálů.

Studujete vysokou školu a nepocházíte z ČR? Je Vám mezi 18 a 30 lety? Tak to potřebuji právě Vás! Nejedná se vůbec o nic náročného. Jen mi zodpovíte pár otázek a vyplníte pár papírů. Vaše anonymita a ochrana údajů je samozřejmostí. Vše v případě zájmu vysvětlím.

Hlaste se, prosím, na mail [**katerina.novotna@uhk.cz**](mailto:katerina.novotna@uhk.cz). Zároveň sem můžete zasílat i případné dotazy. Ráda na ně odpovím. Odměnou za Vaši pomoc Vám bude sladký mls, který se hodí hlavně na zkouškové, a dobrý pocit, že jste pomohli někomu dokončit vytouženého bakaláře.

Předem velice děkuji za všechny, kteří se rozhodli mi pomoci.

Přeji hezký den!

K. N.

Příloha 6: Strom kódů MAXQDA

